

**T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**MALATYA KENT MERKEZİNDEKİ
KAHVEHANE, LOKANTA VE PASTANE
SAHİPLERİNİN YENİ TÜTÜN YASASI
HAKKINDAKİ BİLGİ VE TUTUMLARI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**HASAN HÜSEYİN ÇAM
HALK SAĞLIĞI ANABİLİM DALI**

**DANIŞMAN
PROF. DR. METİN FİKRET GENÇ**

MALATYA-2009

**T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**MALATYA KENT MERKEZİNDEKİ
KAHVEHANE, LOKANTA VE PASTANE
SAHİPLERİNİN YENİ TÜTÜN YASASI
HAKKINDAKİ BİLGİ VE TUTUMLARI**

HASAN HÜSEYİN ÇAM

Danışman Öğretim Üyesi: Prof. Dr. Metin Fikret GENÇ

MALATYA-2009

“Songül GÜLOĞLU GELEN” in anısına...

Sağlık Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü'ne

Bu çalışma jürimiz tarafından Halk Sağlığı Programında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Başkanı	Prof. Dr. Erkan PEHLİVAN	İmza
Danışman	Prof. Dr. M. Fikret GENÇ	
Üye	 Prof. Dr. Gülsen GÜNEŞ	

ONAY :

Bu tez, İnönü Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin ilgili maddeleri uyarınca yukarıdaki jüri üyeleri tarafından uygun görülmüş ve Enstitü Yönetim Kurulu...../...../2009 tarih ve 2009/.....sayılı kararıyla kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Ali OTLU
Enstitü Müdürü

TEŐEKKÖR

Tez alıőmam sırasında gōsterdiđi ilgiden ve ōzel katkılarından dolayı danışman hocam Sayın Prof. Dr. Metin Fikret GEN'e teőekkōr ederim.

ÖZET

MALATYA KENT MERKEZİNDEKİ KAHVEHANE, LOKANTA VE PASTANE SAHİPLERİNİN YENİ TÜTÜN YASASI HAKKINDAKİ BİLGİ VE TUTUMLARI

Bu çalışmanın amacı kapsamlı sigara yasağı öncesi kahvehane, lokanta ve pastane sahiplerinin yeni tütün yasasıyla ilgili bilgi ve tutumlarını inceleyerek, yasanın uygulanabilirliğini araştırmaktır.

Malatya kent merkezinde bulunan 778 iş yerinden tabakalı sistematik örnekleme yöntemiyle 280 iş yeri seçilmiştir. Hazırlanan anket Kasım-Aralık 2008'de iş yeri sahipleriyle yüz yüze görüşülerek uygulanmıştır.

Ankete katılan 280 işletme sahibinin yaş ortalaması 39.5 ± 10.8 'dir ve 276'sı erkektir. 280 iş yeri sahibinin 64'ü, işlerini tek başına yürütmektedir. Diğer 216 iş yerinde ortanca çalışan sayısı iki'dir. 280 işletme sahibinden 176'sı sigara içmekte olup, ortanca içme süresi 19 yıldır. Sigara içen işletme sahipleri günde ortanca değer olarak 20 adet sigara içmektedir. Bu 216 iş yerinin 174'ünde çalışanlar sigara içmekte olup, iş yeri başına ortanca iki kişi sigara içmektedir. İşletme sahiplerinin %38.2'si ilkokul ve altı eğitimli, %56.1'i ortaokul veya lise mezunu ve %5.7'si yüksekokul mezunudur. İşletme sahiplerinin sadece %46'sı, yeni tütün yasasını duyup, ne içerdiğini doğru bilmektedir. Kahvehane sahiplerinin %96.7'si, yürürlüğe girecek olan yeni yasanın işletmelerinde müşteri sayısı ve gelirinde azalmaya yol açacağını ifade etmektedir; diğer işletme sahiplerinde bu oran %63.2'dir ($p<0.05$). Kahvehane dışındaki işletme sahiplerinin %82.1'i, yürürlüğe girecek olan yeni yasanın otobüslerdeki yasak nasıl etkili olmuşsa zamanla etkili olacağını ifade etmektedir; kahvehane sahiplerinde bu oran %60'tır ($p<0.05$).

Bu çalışmada sonuç olarak işletme sahiplerinin yasayla ilgili yeterli bilgiye sahip olmadıkları görülmüştür. Buna göre bilgilendirme ve eğitime önem verilmeli ve denetimler sıkı biçimde yapılmalıdır. Her ne kadar başka ülkelerde yasanın ekonomik kayıplara yol açmadığı görülmüş ise de, eğer ülkemizde farklı sonuçlarla karşılaşılırsa mali destek sağlanması yoluna da gidilmelidir.

Anahtar Kelimeler: Tütün, yasal düzenlemeler, yasak, iş yeri, tutumlar

ABSTRACT

KNOWLEDGE AND ATTITUDES OF CAFE, RESTAURANT AND PASTRY SHOP OWNERS TOWARDS THE NEW TOBACCO LAW IN THE CENTRE OF MALATYA PROVINCE

The aim of this research is to find out the applicability of the new tobacco law by investigating the knowledge and the attitudes of the cafe, restaurant and pastry shop owners before comprehensive smoking ban.

Using the stratified systematic sampling method, 280 out of 778 business establishments were selected in the city center of Malatya. The questionnaire was applied to the owners of the establishments, via face to face interviews, from November to December, 2008.

The average age of the establishment owners participating in the survey is 39.5 ± 10.8 and 276 of them are male. Sixty four of the owners of the 280 establishments run the business alone. In the other 216 establishments, each establishment has an average of two employees. Out of 280 establishments, 176 owners were found to smoke and the median smoking duration is 19 years. The owners, who smoke, smoke 20 cigarettes (median) in one day. In the 174 of the 280 establishments, two employees smoke per each establishment. Employers of 174 establishments out of 216 establishments, two persons per establishment smoke. In the establishments, 38.2% of the owners is primary school or below educated, 56.1% are middle school or high school graduate and 5.7% has a university degree. It was found that only 46% of the owners of the establishments heard about the new tobacco law and knew its content. The percentage of the cafe owners believing that the new law will reduce both the number of the customers and income is 96.7%. The percentage having this belief in the other establishments is 63.2% ($p < 0.05$). Among the other establishment owners, except for cafes, 82.1% thinks that the law will be as effective as in the case of public buses. But among cafe owners, this rate is 60% ($p < 0.05$).

As a result of this research, it has been seen that the owners of the establishments don't have enough information about the law. So informing about the law and training should be considered seriously; and supervision must be done

strictly. Even if the law weren't seen to lead to economic losses in the other countries, money support must be provided when a problem is faced in our country.

Key Words: Tobacco, legal regulations, ban, work place, attitudes

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ONAY SAYFASI	iii
TEŞEKKÜR	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	viii
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	ix
TABLolar DİZİNİ	x
1. GİRİŞ	1
2. GENEL BİLGİLER	3
2.1. Tütün ve Tütüne Bağlı Zararlar	3
2.2. Pasif İçicilik ve Zararları	6
2.3. Tütün Salgınıını Tersine Çevirmek İçin Altı Politika (MPOWER)	10
2.4. Dünyada Tütün Kontrolü Çalışmaları	19
2.5. Türkiye’de Tütün Kontrolü Çalışmaları	36
2.6. İş Yerlerinde Sigarasızlık Politikaları	40
3. GEREÇ VE YÖNTEM	42
4. BULGULAR	43
5. TARTIŞMA	57
6. SONUÇ ve ÖNERİLER	69
KAYNAKLAR	71
EKLER	75
EK. 1: Anket Formu	76
ÖZGEÇMİŞ	79

KISALTMALAR

- IARC** : International Agency for Research on Cancer (Uluslararası Kanser Araştırma Ajansı)
- Cal/EPA** : California Environmental Protection Agency (Kaliforniya Çevresel Koruma Ajansı)
- WHO** : World Health Organization (Dünya Sağlık Örgütü)
- DSÖ** : Dünya Sağlık Örgütü
- DALYs** : Total years of life lost due to premature mortality and years lived in disability (Hastalıklı ya da sakat yaşanan yıllar ve erken ölüme bağlı kaybedilen yaşam yılları)
- FCTC** : Framework Convention on Tobacco Control (Tütün Kontrolü Çerçeve Sözleşmesi)
- GYTS** : Global Youth Tobacco Survey (Küresel Gençlik Tütün Araştırması)
- NAAQS** : National Ambient Air Quality Standard (Ulusal Atmosfer Hava Kalitesi)
- ASHRAE** : American Society of Heating, Refrigerating and Air-Conditioning Engineers (Amerikan Isıtma Soğutma ve Havalandırma Mühendisleri Birliği)
- AQI** : Air Quality Index (Hava Kalitesi İndeksi)
- RSP** : Respirable Particle (Solunabilir Partikül)
- PPAH** : Particulate Polycyclic Aromatic Hydrocarbons (Polisiklik Aromatik Hidrokarbon Partikülü)
- CDC** : Centers for Disease Control and Prevention (Amerikan Hastalıkları Kontrol ve Korunma Merkezi)
- SSUK** : Sigara ve Sağlık Ulusal Komitesi

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo No	Sayfa
2.1. DSÖ Avrupa Bölgesi'nde DALYs'in yükünde önde gelen yedi risk faktörünün oranları.	4
2.2. Ülkelere göre tütüne atfedilen DALYs'in sıralaması ve yüzdesi.	5
2.3. Sigara kullanımının neden olduğu hastalıklar.	6
2.4. 13-15 yaş tütün dumanına maruz kalma prevalansı (%).	9
2.5. Pasif içiciliğin neden olduğu hastalıklar.	10
2.6. Halka açık alanlarda sigara içiminin düzenlenmesi, Ekim 2006.	26
2.7. Avrupa'da dumansız ortam düzenlemeleri.	31
2.8. Toplu taşıma araçlarında sigara içme kısıtlamaları, Ekim 2006.	34
4.1. İş yeri sahiplerinin eğitim durumları.	43
4.2. İş yeri sahiplerinin eğitim durumları (gruplanmış).	43
4.3. Araştırma verilerinin normal dağılıma uygunluk testi.	44
4.4. İş yeri sahiplerinde sigara ile ilişkili bazı kronik hastalıkların olup olmama durumu.	45
4.5. İş yeri sahiplerinin sigara ve yeni tütün yasası ile ilgili bazı ifadeler hakkındaki görüşleri.	47
4.6. İş yeri sahiplerinin eğitim seviyesine göre evde sigara içme durumu.	49
4.7. İş yeri sahiplerinin eğitim seviyesine göre tütün yasasından haberdar olma durumu.	49
4.8. İş yeri sahiplerinin eğitim seviyesine göre tütün yasasının özelliğini bilme durumu.	50
4.9. Kahvehane ve diğer işletme sahiplerinin sigara içme durumları.	50
4.10. İşletmenin vasfına göre işletme sahiplerinin eğitim durumu.	51
4.11. İşletmenin vasfına göre iş yeri sahiplerinin yeni tütün yasasının özelliğini bilme durumu.	51
4.12. İşletmenin vasfına göre "Bu yasak iş yeri sahiplerini ve çalışanlarını da sigaranın zararlarından koruyacaktır" ifadesine verilen cevapların dağılımı.	52

Tablo No	Sayfa
4.13. İşletmenin vafına göre “Sigara içmeyenler, içenlerin dumanından sağlık yönünden çok az zarar görür” ifadesine verilen cevapların dağılımı.	52
4.14. İşletmenin vafına göre “Bu yasa işletmemin müşteri sayısını ve gelirini azaltacaktır” ifadesine verilen cevapların dağılımı.	53
4.15. İşletmenin vafına göre “Bu yasa bize daha sonra, sigara kullanmayan yeni müşteriler kazandıracaktır” ifadesine verilen cevapların dağılımı.	53
4.16. İşletmenin vafına göre “Ceza ödemek istemediğim için müşterilerin sigara içmesine izin vermeyeceğim” ifadesine verilen cevapların dağılımı.	54
4.17. İşletmenin vafına göre “İşletmede sigara içenler için ayrı bölüm ve havalandırma yapılırsa hava bu bölümde tam temizlenmiş olur, diğer tarafa zararı olmaz” ifadesine verilen cevapların dağılımı.	54
4.18. İşletmenin vafına göre “İş yerlerinin sigarasız olması temizlik giderlerini azaltıp, sigaraya bağlı yangınları önleyecektir” ifadesine verilen cevapların dağılımı.	55
4.19. İşletmenin vafına göre “Bu yasak da, otobüslerdeki yasak nasıl etkili olmuşsa zamanla etkili olacaktır” ifadesine verilen cevapların dağılımı.	55
4.20. İşletmenin vafına göre “Bu yasa, uyarı tabelaları ile sınırlı kalacak, yeterli denetim ve ceza uygulanamayacaktır” ifadesine verilen cevapların dağılımı.	56

1. GİRİŞ

Tütün ve tütün ürünleriyle mücadele koruyucu tıbbın en önemli konusudur. Çünkü korunabilir zararlılar içinde tütünün yol açtığı sayısız hastalık vardır. Tütün mücadelesi üç ana başlıkta yürütülmektedir; 1. Hiç içmeyenleri başlatmamak, 2. İçenleri bıraktırmak, 3. İçmeyenleri tütünün zararlarından korumak.¹

Her birisi ayrı birer çalışma alanı olan bu üç alandan biri olan içmeyenleri korumak ile ilgili olarak değişik ülkelerde çeşitli yasal düzenlemeler yapılmıştır. Hükümetler düzeyinde yapılacak çalışmaların içerisinde yasal düzenlemeler dışında vergilerin yükseltilmesi gibi önemli ve sonuçta ülkenin içicilik prevalansında doğrudan düşmeye yol açabilecek düzenlemeler de vardır.¹

Ülkemizde ilk tütünle mücadele yasası 4207 sayılı yasa olup 7 Kasım 1996 tarihinde çıkmıştır.² Bu yasaya göre sağlık, eğitim, spor, ulaşım sektöründe ve beş kişiden fazla kişinin görev yaptığı mekânlarda tütün içilmesi yasaklanmıştı. Bu yerlerde tütün içimine mahsus kapalı mekân oluşturma zorunluluğu getiren yasanın üzerinden 11 yıl geçtikten sonra 3 Ocak 2008 tarihinde çıkarılan 5727 sayılı yeni yasa ile yasak genişletilmiş; anılan yerlerde sigara içimini tamamen yasaklayan ve kahvehane, bar, restoran, pastane vb. yerleri de tam yasak kapsamına alan bir düzenlemeye gidilmiştir.³

Bu haliyle Türkiye, en ileri yasaklama düzeyine sahip ABD, Kanada, İtalya, İrlanda gibi ülkelerin yasalarına sahip olmuştur.¹ Yasal düzenlemelerden beklediğimiz etkiye en güzel örnek İtalya'da yaşanmıştır. İtalya'da 10 Ocak 2005 tarihinde yürürlüğe giren yasa, Kasım 2005 değerlendirmesine göre sigara satışlarında %5.7'lik azalmaya yol açmıştır.⁴

Yasanın çıkmasından sonra bazı basın organlarında yer alan ve lokanta, bar vb. işletme sahipleriyle yapılan röportajlarda, işletme sahiplerinin ekonomik kaygıları dile getirilmektedir. Buna benzer kaygıların yasakların uygulanmaya başlandığı ülkelerde de dile getirildiği, ancak umulduğunun aksine ekonomik kayıpların olmadığı da gözlenmiştir.⁵ Keza toplum tabanlı çalışmaların sonuçlarına göre yasaklara destek, içicilerde bile umulanın üzerinde bildirilmektedir.⁶

4207 sayılı yasanın gerek sigara içme mahalleri oluşturulması ve gerekse içenlere ceza uygulanmasındaki uygulama eksiklikleri giderilmeden 5727 sayılı yasa çıkartılmıştır.

Bu çalışmanın amacı; kapsamlı sigara yasağı öncesi kahvehane, lokanta ve pastane sahiplerinin yeni tütün yasası ile ilgili bilgi ve tutumlarını, bu iş yerlerinde yeni tütün yasasının uygulanabilirliği hakkındaki görüşlerini araştırmaktır. Bunun için Malatya kent merkezinde yer alan iş yeri sahipleri ile görüşülerek yasak öncesi geçiş süreci hakkındaki düşünceleri öğrenilmiştir.

2. GENEL BİLGİLER

2.1. Tütün ve Tütüne Bağlı Zararlar

Tütün; tütürme, emme, çiğneme ya da buruna çekerek kullanılmak üzere üretilmiş, hammadde olarak tamamen veya kısmen tütün yaprağından imal edilmiş maddedir. Hepsi yüksek ölçüde bağımlılık yapıcı psikoaktif bileşen olan nikotini içerir.⁷

Tütün kullanımı kanser dahil akciğer hastalıkları, kalp damar hastalıkları ve birtakım kronik hastalıklar için ana risk faktörlerinden biridir. Buna rağmen tütün kullanımı dünyanın her tarafında yaygındır.⁷

2.1.1. Tütünde Önemli Gerçekler

Tütün kullanımı dünyanın şimdiye kadar karşılaştığı en büyük halk sağlığı tehditlerinden biridir:

- Dünyada bir milyardan fazla sigara içicisi vardır.
- Yüksek gelirli ülkelerde tütün ürünlerinin kullanımı azalmasına rağmen küresel olarak tütün ürünlerinin kullanımı artmaktadır.
- Neredeyse dünya çocuklarının yarısı tütün dumanı ile kirlenilen havada nefes almaktadır.
- Epidemi gelişmekte olan dünyaya doğru kaymakta olup; dünya içicilerinin %80'inden daha fazlası düşük ve orta gelirli ülkelerde yaşamaktadır.
- Tütün kullanımı yılda 5.4 milyon insanı, her altı saniyede ortalama bir kişiyi öldürmekte olup, dünya çapında on erişkin ölümünden birinin sebebidir.
- Tütün neredeyse bütün tütün kullanıcılarının yarısına yakını öldürmektedir.
- Dünyada önde gelen sekiz ölüm nedeninin altısı için bir risk faktörüdür.
- Tütün 20. yüzyılda 100 milyon ölüme neden olmuştur. Eğer bugünkü eğilimler devam ederse; 21. yüzyılda bir milyara yakın ölüme neden olacaktır.⁸

2.1.2. Tütün Kullanımına Atfedilen Hastalıkların Yükü

2002 Dünya Sağlık Raporu'na göre; 2000'de yapılan hesaplamalarda Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) Avrupa Bölgesi'nde sigara kullanımı, hastalıklı ya da sakat yaşanan yıllar ve erken ölüme bağlı kaybedilen yaşam yıllarının (DALY's) %12.3'ü için, kaybedilen yaşamın yaklaşık 18.6 milyon yılına eşit ikinci en önemli risk faktörüdür (Tablo 2.1).¹

Tablo 2.1: DSÖ Avrupa Bölgesi'nde DALYs'in yükünde önde gelen yedi risk faktörünün oranları.¹

Risk faktörü	Toplam DALYs (%)
1. Yüksek kan basıncı	12.8
2. Tütün	12.3
3. Alkol	10.1
4. Yüksek kan kolesterolü	8.7
5. Fazla kilo	7.8
6. Az miktarda meyve ve sebze alımı	4.4
7. Fiziksel hareketsizlik	3.5
Toplam	59.6

2002'de tütün, Avrupa Bölgesi'ne üye 31 ülkenin (özellikle bölgenin batı bölümünde) sekizinde ikinci ve altısında ise üçüncü DALYs nedeniydi (Tablo 2.2).¹

Tablo 2.2: Ükelere göre tütüne atfedilen DALYs'in sıralaması ve yüzdesi.¹

Ülke	Sıra	DALYs (%)	Ülke	Sıra	DALYs (%)
Arnavutluk	1	9.2	Letonya	3	12.0
Angola	1	11.2	Litvanya	3	11.5
Ermenistan	1	12.3	Lüksemburg	1	11.3
Avusturya	1	11.0	Malta	3	9.7
Azerbaycan	2	6.9	Monako	1	10.4
Beyaz Rusya	4	11.6	Hollanda	1	16.7
Belçika	1	15.8	Norveç	1	11.8
Bosna Hersek	1	14.7	Polonya	1	16.6
Bulgaristan	2	12.4	Portekiz	2	10.4
Hırvatistan	1	15.8	Moldova	3	9.7
Kıbrıs	2	5.6	Romanya	2	13.1
Çek Cumhuriyeti	1	15.5	Rusya Federasyonu	3	13.4
Danimarka	1	17.7	San Marino	1	11.0
Estonya	3	11.9	Sırbistan ve Karadağ	2	15.3
Finlandiya	3	7.7	Slovakya	2	12.2
Fransa	1	12.4	Slovenya	1	13.7
Gürcistan	4	9.2	İspanya	1	12.3
Almanya	1	13.7	İsveç	2	8.0
Yunanistan	1	12.9	İsviçre	1	10.7
Macaristan	1	20.9	Tacikistan	8	2.3
İzlanda	1	12.6	Makedonya	1	11.1
İrlanda	1	11.8	Türkiye	1	7.0
İsrail	1	6.1	Türkmenistan	5	5.1
İtalya	1	12.0	Ukrayna	3	12.8
Kazakistan	1	13.4	Büyük Britanya	1	14.2
Kırgızistan	1	6.6	Özbekistan	7	3.1

2.1.3. Sigara Kullanımının Neden Olduğu Hastalıklar

Sigara kullanımının neden olduğu hastalıklar Tablo 2.3'te sunulmuştur.⁹

Tablo 2.3: Sigara kullanımının neden olduğu hastalıklar.⁹

Kanserler	Kronik hastalıklar
<ul style="list-style-type: none"> • Larenks • Orofarenks • Özofagus • Trakea • Akciğer • Akut myeloid lösemi • Mide • Pankreas • Böbrek ve üreter • Kolon • Serviks • Mesane 	<ul style="list-style-type: none"> • Felç • Körlük, katarakt • Periodontit • Aort anevrizması • Koroner kalp hastalığı • Pnömoni • Aterosklerotik perifer damar hastalığı • Kronik obstrüktif akciğer hastalığı, astım ve diğer solunum sistemi etkileri • Kalça kemiği kırığı • Kadınlarda üremeye etkileri (Doğurganlıkta azalmaya neden olur.)

2.2. Pasif İçicilik ve Zararları

Pasif içicilik (ikinci el tütün dumanı), sigara veya diğer tütün ürünlerinin yanan uçlarından yayılan ve sigara içen kişilerin solunum havalarından açığa çıkan dumanın solunmasıdır. İkinci el tütün dumanı, bilinen kimyasalların binlercesini içermekte olup; bu kimyasalların en azından 250'si karsinojenik ya da diğer taraftan toksik olarak bilinir. Pasif içiciliğin sağlığa zararlı etkilerine ait kanıtlar neredeyse 50 yıldır toplanmaktadır. 1950'ler ve 1960'larda ortaya çıkan ilk çalışmalar anne tarafından sigara içiminin fetüs üzerindeki etkileri ve ikinci el tütün dumanının çocuklar üzerindeki etkilerine odaklanmıştı. DSÖ, Uluslararası Kanser Araştırma Ajansı (IARC), Amerika Birleşik Devletleri Surgeon General, Amerika Birleşik

Devletleri Çevresel Koruma Ajansı (EPA), Kaliforniya Çevresel Koruma Ajansı (Cal/EPA) ve çok sayıda uzman kuruluş, ikinci el tütün dumanının dolaşım ve solunum sistemi üzerindeki sağlığa zararlı etkilerini belgelendirdi. IARC, kanser ve pasif içicilik arasındaki ilişkinin incelemesinin raporunu 2004 yılında yayınladı. 2005'te Cal/EPA ve 2006'da Amerika Birleşik Devletleri Surgeon General tarafından yayınlanan pasif içiciliğin sağlığa etkileri konusundaki raporlar kapsamlı güncellemelerle sürdürüldü.¹⁰

2.2.1. Pasif İçicilikte Önemli Gerçekler

- Tütün ürünlerinin yakılmasından ortaya çıkan tütün dumanı, ikinci el tütün dumanı veya çevresel tütün dumanı olarak bilinir. Kapalı yerlerdeki tütün dumanı orada bulunan herkes tarafından solunur ve sigara içen ve içmeyen her iki grup da onun zararlı etkilerine maruz kalır. Bu genellikle ikinci el tütün dumanına maruz kalma veya pasif sigara içme olarak da adlandırılır.
- İkinci el tütün dumanı sağlığa zararlıdır. Tütün dumanında yaklaşık 4000 bilinen kimyasal vardır. İkinci el tütün dumanı ayrıca erişkinlerde önde gelen ölümlere sebep olan çok ciddi solunum sistemi ve kardiyovasküler sistem hastalıklarının nedenidir.
- Tahmini 700 milyon çocuk veya neredeyse dünya çocuklarının yarısı özellikle evde olmak üzere tütün dumanı ile kirletilen havayı solumaktadır. İkinci el tütün dumanı, çocuklarda astım gibi birçok ciddi hastalığa sebep olur.
- Uluslararası Çalışma Örgütü her yıl en azından 200.000 işçinin, çalışırken tütün dumanına maruz kalma yüzünden öldüğünü tahmin etmektedir. EPA ülkede ikinci el tütün dumanının, sigara içmeyenlerde yıllık yaklaşık olarak 3.000 akciğer kanserine bağlı ölümden sorumlu olduğunu tahmin etmektedir.
- Pasif içicilik aynı zamanda bireyler üzerinde doğrudan veya dolaylı tıbbi maliyetler ve üretkenlik kaybıyla ekonomik zararlara yol açmaktadır.
- Pasif içiciliğin hiçbir güvenilir düzeyi yoktur. Ne havalandırma ne de filtreleme sistemi, hatta her ikisi bile içeride kabul edilebilir düzeyde temiz havayı garantileyemez. Sadece %100 dumansız ortamlar etkili korumayı sağlar.¹¹

2.2.2. Tütün Dumanına 13-15 Yaş Maruziyeti

Özel yerlerde ve evin dışında tütüne maruziyeti hesaplamada, GYTS'nin (Küresel Gençlik Tütün Araştırması) sorusuna verilen cevaplar kullanılmıştır: “Son yedi gün süresince evinizin dışındaki yerlerde ve evde sizin varlığınızda sigara içildi mi?” GYTS'ye katılan 25 ülkede çevresel tütün dumanına maruz kalma çok yüksek bulunmuştur: 13-15 yaşındakilerin %79'u evlerinde, %84'ü ev dışında tütüne maruz kaldığını bildirmiştir. Bununla beraber bu sayılar bazı ülkelerde daha yüksek bulunmuştur (Tablo 2.4).¹

Tablo 2.4: 13-15 yaş tütün dumanına maruz kalma prevalansı (%).¹

Ülke	Araştırma yılı	Evde maruz kalma	Ev dışında maruz kalma
Arnavutluk	2004	84.8	80.6
Ermenistan	2004	91.4	85.1
Beyaz Rusya	2004	75.3	90.1
Bulgaristan	2002	67.7	75.7
Hırvatistan	2003	94.9	91.1
Çek Cumhuriyeti	2002	41.1	74.5
Estonya	2003	80.6	90.7
Gürcistan	2003	95.0	93.8
Yunanistan	2004 (bölgesel)	91.1	94.3
Macaristan	2003	84.0	92.8
Kazakistan	2004	72.7	71.8
Kırgızistan	2004	64.4	64.9
Letonya	2002	59.0	71.3
Litvanya	2005	43.1	64.6
Polonya	2003	86.7	90.4
Moldova	2004	62.3	96.7
Romanya	2004	90.4	81.5
Sırbistan ve Karadağ	2003	97.4	91.3
Slovakya	2003	79.5	85.7
Slovenya	2003	65.9	89.0
Tacikistan	2004	51.5	69.7
Makedonya	2003	91.9	80.2
Türkiye	2003	81.6	85.9
Ukrayna	2005	70.1	84.4

2.2.3. Pasif İçiciliğin Neden Olduğu Hastalıklar

Pasif içiciliğin neden olduğu hastalıklar Tablo 2.5'te sunulmuştur.⁹

Tablo 2.5: Pasif içiciliğin neden olduğu hastalıklar.⁹

Çocuklar	Yetişkinler
<ul style="list-style-type: none"> • Beyin tümörleri * • Orta kulak hastalığı⁺ • Lenfoma* • Solunum sistemi semptomları⁺ • Bozulmuş akciğer fonksiyonu⁺ • Astım* • Ani bebek ölüm sendromu⁺ • Lösemi* • Alt solunum sistemi hastalıkları⁺ 	<ul style="list-style-type: none"> • Felç* • Nazal tahriş⁺ • Nazal sinus kanseri* • Göğüs kanseri* • Koroner kalp hastalığı⁺ • Akciğer kanseri⁺ • Ateroskleroz* • Kronik obstrüktif akciğer hastalığı*, Kronik solunum sistemi semptomları*, Astım*, Bozulmuş akciğer fonksiyonu* • Kadınlarda üremeye etkileri: Düşük doğum ağırlığı⁺; Erken doğum*

* Neden- sonuç ilişkisinin kanıtı: anlamlı

⁺ Neden- sonuç ilişkisinin kanıtı: yeterli

2.3. Tütün Salgını Tersine Çevirmek İçin Altı Politika (MPOWER)

Tütün salgını önlenemez. Yüz milyonlarca kişi önümüzdeki yüzyıl içinde tütüne bağlı nedenlerle ölmeye mahkûm olmamalıdır. Bunun için hükümet başkanlarının ve sivil toplumun hemen harekete geçmesi gerekmektedir.⁹

DSÖ, tütün endüstrisinin ölümcül ürününü pazarlamasını önleme ve tütünle mücadele konusunda ülkelere yardım etmektedir. Mayıs 2003 tarihindeki DSÖ Genel Kurulu'nda Birleşmiş Milletler'in en kapsamlı antlaşmalarından birisi olan Tütün Kontrolü Çerçeve Sözleşmesi (FCTC) oybirliği ile kabul edilmiştir. Bu sözleşme dünyada tütün kontrolü konusunda yapılan ilk düzenlemedir ve küresel düzeyde ve ülkeler düzeyinde tütün kontrolü amacı ile yapılmakta olan çalışmaları harekete geçirmeyi amaçlamaktadır. Bu antlaşma etkili politika müdahaleleri ile her yıl tütün tarafından milyonlarca kişinin öldürülmesini önlemek için gereken yöntemleri tarif

etmektedir. Dünyanın değişik yerlerindeki yöneticiler tütün kullanımının bir salgın olduğunu ve bu salgının durdurulması gerektiğini fark etmeye başladılar. Bazı ülkeler vatandaşlarının sağlığını ve ekonomilerini korumak için harekete geçmeye başladılar.⁹

Örneğin Malezya sigaranın satış fiyatında %40 artış sağlayacak şekilde tütün üzerindeki vergi yükünü artırdı. Mısır kamusal alanların sigara dumanından arındırılmasını sağladı ve sigara paketleri üzerine resimli uyarılar konmasını zorunlu hale getirdi. Tayland gazete ve dergilerde, radyo ve televizyonlarda tütün reklamlarını ve otomatik makinelerle sigara satışını yasakladı. Ürdün tütün kullanımını azaltmak amacı ile medya kampanyası başlattı. Uruguay toplu bulunulan yerlerde, restoran, bar ve gazinolar dahil olmak üzere iş yerlerinde sigara içilmesini yasakladı: bu ülke Amerika kıtasında “%100 dumansız” olan ilk ülkedir.⁹

Bununla birlikte bütün ülkelerde yapılması gereken daha çok şey vardır. Tütün salgını ile mücadeleyi yaygınlaştırmak için DSÖ etkisi kanıtlanmış altı politikayı içeren MPOWER paketini geliştirdi: MPOWER politika paketi tütün salgını tersine çevirebilir ve tütünle ilişkili milyonlarca ölümü önleyebilir.⁹

1. Monitor tobacco use and prevention policies
(Tütün kullanımını ve koruyucu çalışmaları takip et)
2. Protect people from tobacco smoke
(Pasif sigara dumanı etkileniminden koru)
3. Offer help to quit tobacco use
(Sigarayı bırakmak için uygun yardım öner)
4. Warn about the dangers of tobacco
(Tütünün zararları konusunda uyar)
5. Enforce bans on tobacco advertising, promotion and sponsorship
(Tütün ürünlerinin reklam, tanıtım ve sponsorluğunu kısıtlama konusunda var olan mevzuatı güçlendir)
6. Raise taxes on tobacco
(Tütün üzerindeki vergiyi artır)

2.3.1. Tütün Kullanımını ve Koruyucu Çalışmaları Takip Et

2.3.1.1. İzleme ve Değerlendirmenin Önemi

Tütün salgınına karşı mücadelede başarıya ulaşmak için ulusal ve uluslararası düzeyde güçlü bir izleme ve değerlendirme yapılması çok temel bir yaklaşımdır. Bu yolla sağlanan bilgiler, MPOWER paketi içindeki diğer beş politika müdahalesinde sağlanan başarıyı ölçmek bakımından önem taşır.⁹

2.3.1.2. Etkili İzleme ve Değerlendirme Sisteminin Özellikleri

İyi bir izleme ve değerlendirme sistemi (i) tütün kullanımı prevalansı; (ii) politika müdahalelerinin etkisi ve (iii) tütün endüstrisinin pazarlama, tanıtım ve lobicilik faaliyetleri konularında ölçütler kullanmak suretiyle değerlendirme yapmalıdır. Elde edilen bilgilerin etkili şekilde yayılması sağlanmalı, böylece hükümetler, ülke liderleri ve sivil toplum kuruluşları tütün kontrolü politikalarını geliştirebilmeli ve bu politikaları etkili bir biçimde uygulayabilmek ve yaptırım uygulayabilmek için gereken kapasiteyi oluşturabilmelidir. Güçlü politikaların savunuculuğunu yapabilmek için izleme ve değerlendirme sisteminden sağlanan bilgiler çok kıymetli kanıt oluşturur.⁹

İzleme ve değerlendirme programları tütün salgını konusunda özel bilgilerin yanı sıra genel bazı konuları da içermelidir. Bunlar arasında tütün kullanım prevalansı, tütün kullanımının yaş, cinsiyet, gelir düzeyi ve diğer demografik özelliklere göre dağılımı gibi bilgiler olmalı ve bu bilgiler ülke geneli, iller ve bölgeler düzeyinde sağlanmalıdır. Ulusal ve bölgesel düzeydeki tütün kontrolü çalışmalarının etkililiği çok sıkı bir şekilde takip edilmelidir.⁹

2.3.2. Pasif Sigara Dumanı Etkileniminden Koru

2.3.2.1. Dumansız Ortamlar Konusu

Araştırmalar, sigara dumanından pasif etkilenim bakımından güvenli bir sınır olmadığını net bir şekilde ortaya koymuştur. Çerçeve Sözleşme Partiler Konferansı, DSÖ, IARC, Amerikan Halk Sağlığı Kurumu (Surgeon General) ve İngiltere Tütün ve Sağlık Bilimsel Komitesi sigara dumanından pasif etkilenimin de kalp hastalığı ve değişik kanserler dahil olmak üzere çok sayıda hastalık bakımından risk oluşturduğu konusunda fikir birliği halindedirler. Örneğin pasif sigara dumanı etkilenimi sigara içmeyenlerdeki koroner kalp hastalığı riskini %25-30, akciğer kanseri riskini %20-30 artırmaktadır.⁹

İrlanda dumansız ortamların olumlu sağlık etkileri konusunda güçlü kanıtlar ortaya koymuştur. Yüzyılın yasası olan 2004 yılındaki dumansız ortamlar yasası uygulaması ile bu ülkede iç ortam havasındaki nikotin düzeyinde %83 azalma olduğu ve bar çalışanlarının haftalık 30 saat olan pasif sigara dumanı etkileniminin sıfıra indiği gösterilmiştir.⁹

Dumansız ortamlar oluşturulması sigarayı bırakmak isteyenler bakımından da yarar sağlar. İş yerlerinin “dumansız” olması sigara içme sıklığında %4'lük azalmaya yol açar. Endüstrileşmiş bazı ülkelerde dumansız iş yeri politikası uygulamasından sonra çalışanlar arasında toplam sigara kullanımında %29'lük azalma meydana gelmiştir.⁹

Toplu yerlerde dumansızlık politikasının uygulanması sonucunda aileler de kendi evlerini “dumansız” hale getirmektedirler ve bu durum evdeki çocukları ve diğer kişileri pasif sigara dumanı etkileniminin tehlikelerinden korumaktadır. Kapsamlı “dumansızlık” yasasının yürürlüğe girmesinden sonra sigara içenler de evlerinde gönüllü olarak sigara içmemeye başlamışlardır.⁹

Kapalı yerlerde sigara içilmesi için yerler ayrılması dumansız ortamlar yasasını ciddi şekilde zayıflatır, hatta tamamen işlevsiz hale getirebilir. Tütün endüstrisi de dumansız ortamlar uygulamasının etkisini çok iyi bilmektedir ve bu uygulamayı zayıflatmak için istisnalar yaratmaya çalışmaktadır. Phillip Morris firmasının 1992 yılındaki bir iç yazışma raporunda şöyle denilmektedir: “iş yerlerinde tam dumansızlık kuralının uygulanması endüstrinin iş hacmini ciddi şekilde etkiler.... İş yerlerinde sigara içilmesine izin verilen yerler ayrılması gibi daha ılımlı kısıtlamalar yapılması sigara bırakma üzerinde az etki yapar ve toplam sigara tüketimini çok etkilemez”.⁹

2.3.2.2. Dumansız Ortamlar Daha İlgi Çekicidir (Popülerdir)

Tütün endüstrisinin dumansız ortamlar uygulamasının işe yaramaz ve iş yerleri açısından harcama gerektiren uygulama olacağı şeklindeki ifadelerin aksine, dumansızlık yasaları çeşitli ülkelerde çok başarılı şekilde uygulanmaktadır. Amerikan halkının yaklaşık yarısı ve Kanada halkının da %90'ı dumansız toplu alanlar ve dumansız iş yerlerinde yaşamaktadır. Dumansız ortam uygulamasının ekonomi üzerindeki etkileri konusundaki literatürün dikkatle incelenmesi sonucunda, bu konudaki birkaç bilimsel çalışmada bu uygulamanın iş yerlerinin ekonomisi

üzerine herhangi olumsuz etkisi olmadığı, bu etkinin nötral, hatta bazı durumlarda olumlu bir etki olduğu saptanmıştır.⁹

İrlanda’da dumansızlık yasası konusu gündeme geldiğinde tütün endüstrisi, sigara içilmesinin ülkenin bar (pub) kültürünün ayrılmaz bir parçası olduğunu ileri sürerek şiddetle itiraz etti, bu yasaklamanın zorlayıcı olamayacağını ve bar sahipleri açısından tamiri mümkün olmayan ekonomik zarara yol açacağını iddia etti. Oysa ülke iki yıldan beri büyük bir toplumsal destek ile “dumansız”dır ve iş yerleri üzerinde herhangi olumsuz etkisi de yoktur.⁹

Dumansızlık yasasının yürürlüğe girdiği bütün ülkelerde toplumun görüşü üzerine yapılan çalışmalar, bu konuda büyük bir toplumsal destek olduğunu ortaya koymaktadır. Uruguay, Amerika kıtasında %100 dumansızlık yasasını uygulayan ilk ülke olmuştur. Bu ülkede bütün kapalı alanlar ve restoran, bar ve gazinolar dahil olmak üzere bütün iş yerleri “dumansız” olmuştur. Yasaklama bu ülkede her on kişiden sekizinin ve sigara içenlerin de yaklaşık üçte ikisinin desteğini almıştır. Yeni Zelanda 2004 yılında dumansızlık yasasını geçirdikten sonra toplumun %69’u, insanların dumansız bir ortamda çalışma hakkının olduğunu ifade etmiştir. Kaliforniya’da restoran ve barlar dahil olmak üzere dumansız iş yerleri yasası 1998 yılında yürürlüğe girdiğinde toplumun %75’inin onayını almıştır.⁹

2.3.2.3. Etkili Dumansızlık Politikasının Özellikleri

Toplum pasif sigara dumanı etkileniminin zararlarından korumanın yegâne yolu, sigara kullanımının bütün kapalı alanlarda tam olarak yasaklanmasıdır. Dumansızlık yasalarının gücünü artırmak için yapılması gereken, yasanın yürürlüğe girmesinden hemen sonra uygulamanın yakından izlenmesi ve zorlanmasıdır.⁹

Sigara içilmesinin yasak olduğu yerlerde sigara içenlere uygulanacak cezalar açık ve net olmalı ve ısrarla uygulanmalıdır. Sigara içenlere yönelik ceza uygulamalarının yanı sıra, sigara içilmesine izin veren iş yeri sahiplerine ceza verilmesi son derece etkilidir.⁹

Dumansız iş yerleri yaratmanın öncelikli amacı çalışanların sağlığının korunmasıdır. İş yeri sahipleri, çalışanlar için güvenli bir çalışma ortamı sağlamak zorundadır. Dolayısı ile işverenler bu kapsamda iş yerlerinin sigara dumanından arındırılmış olmasını da sağlamak durumundadır. Dumansız iş yerleri tartışmasının çalışanların sağlığı konusu olarak ele alınması, bu uygulamayı desteklemektedir.⁹

DSÖ dumansız ortamlar konusunun adım adım ilerlenerek gerçekleştirilmesinin en etkili yaklaşım olduğunu belirtmektedir. Başlangıçta hükümetler toplumu ve iş çevrelerini pasif sigara dumanı etkileniminin zararları konusunda eğitmek için kampanyalar düzenlemelidir. Böylelikle dumansız ortamlar konusunda geniş bir toplumsal destek ortamı yaratıldıktan sonra bu yöndeki yasa tasarısı toplumda tartışmaya açılmalıdır. Bu ortam yaratıldıktan sonra hükümetler bu yöndeki desteği sürdürmeli, bu arada kapsamlı sigara yasağı içeren yasayı yürürlüğe koymalı, yasanın uygulanması ile ilgili kurallar ve cezalar net olmalı ve ısrarla uygulanmalıdır. Yasanın yürürlüğe girmesinden sonra hükümet yasanın uygulanması için kararlı olmalı, güçlü destek sağlamalı ve yasayı titizlikle uygulamalıdır. Bu şekilde yüksek düzeyde toplumsal uyum sağlanabilir.⁹

2.3.2.4. Tütün Endüstrisinin İtirazları İle Baş Etmek

Dumansızlık yasası ile ilgili geçmiş deneyimler bu konuda mutlaka itirazların olduğu şeklindedir. Tütün endüstrisi bu yasanın uygulanmasının ve bu konuda zorlama yapılmasının mümkün olmadığını, özellikle restoran ve barlarda olmak üzere iş yerlerinin müşteri kaybedeceğini ileri sürer. Onlar, %100 dumansız ortamlar yerine daha kabul edilebilir bir yöntem olarak sigara içilen yerlerin ayrılmasını ve havalandırma sistemleri kurulmasını önerirler. Fakat bu yaklaşım pasif sigara dumanı etkilenimini önlemez. Kapsamlı sigara yasağının uygulandığı bütün ülkelerde dumansız ortam uygulamasının benimsendiği, kolay ve etkili bir yöntem olduğu ve iş yerleri bakımından herhangi olumsuz etki yapmadığı gözlenmiştir.⁹

Zagat araştırma rehberinin kurucusu Tim Zagat dumansız iş yerleri konusunda şu kanıtı ortaya çıkarmıştır: “Dumansız iş yerleri yasasının karşıtları bu uygulamanın küçük işletmelere zarar vereceğini ileri sürer. Oysa tersi doğrudur... New York kentinde yasanın yürürlüğe girmesinden sonra 2004 yılında yapılan araştırmada New Yorkluların yemek yeme yerlerine eskiye göre daha fazla gittikleri saptandı”. Zagat bu çalışmada kentteki restoran ve barlarda yasaya yüksek düzeyde uyum olduğunu ve müşterilerinde ve gelirlerinde artış olduğunu buldu.⁹

Tütün endüstrisi lobicileri ve mücadele grupları bu uygulamanın sigara içenlerin haklarını çiğnediğini de iddia ederler. Sigara içenler ve içmeyenler pasif sigara dumanı etkileniminin olumsuz etkilerine aynı şekilde duyarlıdırlar. Bu yasanın arkasındaki ilke ise, hükümetlerin, temel insan hakları ve özgürlüklerini korumak

olduğu noktasıdır. Bu yaşamsal ödev kesindir ve ulaşılabilen en yüksek sağlık standardı hakkı olarak pek çok uluslar arası yasal düzenlemelerde belirtilmiştir. Bu hak, yüzden fazla ülke tarafından onaylanmış olan Çerçeve Sözleşmesi'nin giriş bölümünde de aynen yer almıştır. Pasif sigara dumanı etkilenimi bu hakkı açıkça ihlal etmektedir.⁹

Tütün endüstrisi, onun lobicileri ve mücadele grupları tarafından ileri sürülen bu görüşlerle baş etme çalışmaları temel bir insan hakkı olan dumansız ortam konusunda destek sağlamak bakımından çok temel bir çabadır. Dumansız ortamların sağlanması, sigara içmeyenlerin temiz hava soluma haklarını garanti altına alır, sigara içenleri sigarayı bırakmaları yönünde motive eder, hükümetlere de toplumda herkesin yararına olan tütünle mücadele konusunda önderlik yapma olanağı sağlar.⁹

2.3.3. Sigarayı Bırakmak İçin Uygun Yardım Öner

Nikotin bağımlısı olanlar tütün salgınının kurbanlarıdır. Sigara içenler arasında tütünün zararlarının farkında olan dörtte üçlük bir bölüm sigarayı bırakmayı istemektedir. Bağımlılığa yol açan diğer ilaçlarda olduğu gibi tütün bağımlılığından kurtulmak da kimi zaman kolay değildir; sigara içenlerin çoğu bunu kendi başlarına başaramazlar ve bağımlılıktan kurtulmak için yardım edilirse bundan yararlanırlar.⁹

2.3.4. Tütünün Zararları Konusunda Uyar

2.3.4.1. Sigara Kullananların Çoğu Riskin Farkında Değildir

Tütün kullanımının zararları konusunda güvenilir kanıtlar olmasına rağmen dünyada sigara içenlerin az bir bölümü sağlık risklerinin gerçekten farkındadır. İnsanlar genel olarak sigaranın zararlı bir şey olduğunu bilir, ancak nadiren bu bağımlılığın gerçek zararının farkındadırlar. Tütünün ne kadar güçlü bir bağımlılık etkeni olduğu ve sağlık risklerinin boyutu hakkında topluma yeteri kadar bilgi verilmemektedir. Bunun sonucunda insanlar bir sağlık sorunu ortaya çıkmadan önce sigarayı azaltacaklarına veya bırakacaklarına inanmaktalar. Oysa gerçekte sigara içenlerin çoğu bırakmayı başaramaz ve yaklaşık yarısı sigaraya bağlı hastalıklar nedeniyle ölür. Çoğu kişi sigaranın çok düşük dozlarda bile tehlikeli olduğunun farkında değildir. Sigara içen pek çok kişi sigaranın yol açtığı hastalıklardan yalnızca akciğer kanserini bilir; diğer kanserleri, kalp ve damar hastalıklarının nedeninin sigara olduğunu bilmezler.⁹

2.3.4.2. Tütünün Değişen İmajı

Tütünün tehlikelerini anlatan kapsamlı uyarılar özellikle adolesanlar ve genç yetişkinler arasında sigaranın imajının değişmesi bakımından önemlidir. İnsanlar tütünü bağımlılık yapan ve sağlık sorunlarına yol açan, sosyal olarak istenmeyen ve olumsuz imajı olan bir madde olarak tanınmalıdır. Bu amaçlara hükümetlerin ve sivil toplumun bu yönde yapacağı çalışmalar sonucunda ulaşılabilir.⁹

Tütünün zararlarını bütün boyutları ile anlatmak için hükümetler, sivil toplum kuruluşları ile birlikte sigara karşıtı tanıtım kampanyaları düzenlemeli ve bu kampanya ile ilgili etkinliklerin medyada geniş olarak yer almasını sağlamalıdır. Bu kampanya ile sigaranın sahte çekici imajı yıkılmalı, insanların sağlığı üzerindeki zararlı etkileri anlatılmalı, aile ve ülke ekonomisi üzerinde yaptığı tahribat ortaya konmalı ve tütünsüz bir toplumun olumlu yanları öne çıkarılmalıdır. Tütünün zararlarını anlatan resim ve grafikler kullanılarak yapılan çarpıcı kampanyalar, insanları sigara bırakma konusunda ikna etmek için daha etkili olmaktadır. Öte yandan tütün endüstrisi tarafından desteklenen sigara karşıtı kampanyaların bu anlamda yarar sağlamadığı, aksine sigara kullanımını artırdığı bilinmektedir.⁹

Bu karşı kampanyalar diğer kampanyalarda olduğu gibi profesyonel olarak hazırlanmalı, özel grupların dikkatini çekecek şekilde düzenlenmeli ve hedef kitleyi etkilemelidir. Sonuç olarak bu karşı kampanyalar masraflı çalışmalardır, Amerikan Hastalıkları Kontrol ve Korunma Merkezi (CDC) tütün karşıtı kampanyalar için kişi başına yıllık 2-4 dolar harcama yapılmasını önermektedir. Bu miktar, tütün kontrolü için yapılacak toplam harcamanın %15-20'si kadardır. Hükümetler ve sivil toplum kuruluşları bazı hallerde bu kampanyalarda dağıtılacak bilgilerin hazırlanması ve dağıtımını için destek sağlayabilirler veya tütün endüstrisi ile ilişkisi olmayan bazı kuruluşlardan destek alabilirler.⁹

2.3.4.3. Paketler Üzerindeki Uyarıların Rolü

Tütün ürünlerinin paketleri üzerinde bulunan sağlık uyarıları tütün ürünü kullananların hepsine ulaşır. Tütün ürünü üreticileri de bunu bildikleri için bu yolu, markalarını tanıtmak ve özellikle gençler arasında sigara içenlerin kendi imajlarını yaratmasına olanak vermek için kullanmaktadır. Paketler üzerindeki sağlık uyarıları bu pazarlama çabasının etkisini azaltmıştır. Endüstri ayrıca bu yolu sigara içenlere "hafif" (light), "çok hafif" (ultra-light), "düşük katranlı" (low-tar), "yumuşak" (mild)

gibi bazı yanlış ve aldatıcı mesajlar vermek amacı ile de kullanmıştır. Oysa bu tür sigaraların riskinin az olduğu bilgisi doğru değildir.⁹

2.3.5. Tütün Ürünlerinin Reklam, Tanıtım ve Sponsorluğunu Kısıtlama Konusunda Var Olan Mevzuatı Güçlendir

2.3.5.1. Tütün Satışı Hastalık ve Ölümle İlişkilidir

Kullanıcısının yarısını öldüren bir ürünü satmak çok değişik bir pazarlama anlayışı gerektirmektedir. Tütün ürünlerini üretenler dünyanın en usta pazarlamacılarıdır, tütün kullanımını azaltmaya yönelik olan reklam, tanıtım ve sponsorluğun kısıtlanmasına karşı giderek daha saldırgan olmaktadır.⁹

2.3.5.2. Yurttaşları Korumak İçin Güçlü Bir Araç

Tütün endüstrisi sigara satışlarının azalması konusunda çok duyarlı olduğundan pazarlama ile ilgili kısıtlamalara şiddetle karşı çıkar, bu konudaki en küçük kısıtlamada bile hemen lobcilik çalışmalarına başlar. Reklam yasağından önce ve sonra yapılmış olan ulusal düzeydeki çalışmalar reklam yasağından sonra sigara tüketiminde %16'ya kadar varan düşüşler olduğunu ortaya koymaktadır. Reklamın yasaklanması bütün eğitim ve gelir düzeyindeki kişilerde sigara kullanımını azaltmaktadır. Pazarlama konusunda yasaklama içeren yasaları çıkarırken hükümetler, reklam, tanıtım ve sponsorluktan yarar gören tütün endüstrisi dışındaki işletmeleri de dikkate almalıdır. Medya kuruluşları, tütün ithalat ve ihracatçısı şirketler, spor ve eğlence sektörü de müşteri kaybetme ve gelir kaybetme kaygısı nedeni ile reklam ve tanıtım konusundaki yasaklamalara karşı tütün endüstrisinin yanında yer alabilirler.⁹

2.3.5.3. Kapsamlı Yasaklama ve Güçlü Zorlama Gereklidir

Pazarlama ve tanıtım konusunda yasaklama tütün salgını ile mücadelede güçlü bir silahtır. Tütün üreticileri insanların, yetişkin yaşa ulaşp kendileri hakkında karar verecek çağa gelinceye kadar sigara içmeye başlamadığını bilmektedir. Bu yüzden endüstri reklam kampanyalarını gençlere yönelik olarak yapar, onlara tütünle olan yaşamın haz verici olduğunu anlatır ve böylece gençleri oltasına takarak yaşam boyu bağımlı olmalarını sağlar.⁹

2.3.5.4. Etkili Yasakların Uygulanması

Politikacılar reklam, tanıtım ve sponsorluk yasağını, uygulamanın başlangıcından oldukça önceden duyurmalıdır. Böylece medyaya ve iş yerlerine, kendilerine başka reklamcı ve sponsor bulma olanağı verilmiş olur. Tütün kullanımını azaltmak –ve medya ile uyumlu olmak– için yasaklama tam olmalıdır. Kapsamlı pazarlama yasağı zaman zaman gözden geçirilmeli, endüstri teknikleri ve medya teknolojisindeki yeniliklerden yararlanılmalıdır. Endüstrinin reklam yapması, reklam giderlerinin vergiden düşürülmesinin engellenmesi ile de azaltılabilir. Uluslararası medyadaki reklamların yasaklanması, bunların gerçek olmadığı gerekçesi ile sıklıkla red edilir, ancak pek çok ülke, ulusal mevzuatın izin verdiği çerçevede olmak üzere uluslar arası gazete ve dergilerin ulusal kopyasını da basmaktadır. Yerel internet ağları, sakıncalı internet reklamlarını yasaklamaktadır. Uydu aracılığı ile olan yayınlar, ulusal yayına verilmeden önce gözden geçirilip gereken düzeltmeler yapılabilir. Kültürel olarak yakın olan ülkeler sigara pazarlaması konusundaki yasaklamaları eş zamanlı olarak kabul ederek uluslararası yasak haline getirebilirler.⁹

2.3.6. Tütün Üzerindeki Vergiyi Artır: Tütün Kullanımını Azaltmanın En İyi Yolu

Vergi artırımı yolu ile sigara fiyatlarını artırmak sigara kullanımını azaltmak bakımından tek başına en etkili yoldur. Sigara fiyatında %70'lik artış, dünyada sigaraya bağlı ölüm sayılarında dörtte birlik bir azalma sağlar. Vergilerin artırılması hükümetlerin vergi gelirlerinde artma sağlar, bu gelir de tütün kontrolünde veya diğer sosyal programlar için kullanılabilir. Yüksek vergiler özellikle gençlerin ve yoksulların sigaradan vazgeçmeleri bakımından önemlidir. Bu gruplar sigara tüketiminin azaltılmasından en çok yararlanacak olan kişilerdir. Alt sosyoekonomik grupta olanlar çeşitli maddelerin fiyatının artmasına daha çok duyarlıdırlar. Sigara fiyatının yüksek olması bu kişileri bırakma kararı konusunda veya sigaraya hiç başlamama konusunda destekler.⁹

2.4. Dünyada Tütün Kontrolü Çalışmaları

Surgeon General raporunda 1964 yılında sigaranın akciğer kanseri ile olan ilişkisine işaret edildikten sonra dünyada bu konuya ilgi hızla artmıştır. Bir yandan araştırmalarla yeni bilgiler üretilirken, bir yandan da tütün kullanımının zararları ve

korunma yollarının tartışılması amacıyla kongre ve konferanslar düzenlenmeye başlandı. İlk “Dünya Tütün ve Sağlık Konferansı” 1967 yılında New York’ta yapıldı. DSÖ 1970 yılındaki genel kurul toplantısı sırasında aldığı bir kararla tütün kullanımının zararlarının önlenmesi gereğine işaret eden bildiri (resolution) yayınladı. DSÖ 1980 yılındaki Dünya Sağlık Günü’nde “Sigara ya da Sağlık; Sağlığı Seçin (Smoking or Health; Choose Health)” şeklindeki slogan ile sigara mücadelesinin önemine tekrar işaret etti. Sloganda “Sigara ve Sağlık” değil de “Sigara ya da Sağlık” ifadesi sigaranın sağlıklı bir arada olamayacağı vurgusu bakımından önem taşıyordu. Daha sonra 1988 yılından başlayarak 31 Mayıs günü “Dünya Dumansız Günü-Sigara İçmeme Günü (World No-Tobacco Day)” olarak belirlendi. DSÖ tarafından her yıl 31 Mayıs günü için bir slogan belirlenmeye başlandı ve bütün ülkelerde yıl boyunca bu slogan ile ilgili çalışmalar yapılması önerildi.¹²

DSÖ’nün tütün kontrolü konusundaki en önemli etkinliği ise “Tütün Kontrolü Çerçeve Sözleşmesi (FCTC; Framework Convention on Tobacco Control)” oldu. Tütün kontrolünün uluslararası düzeyde ele alınması bakımından önem taşıyan bu düzenlemede tütün ekimi, sigara ve diğer tütün mamullerinin üretimi, tütün mamullerinin fiyatlandırılması, nikotin ve katran içerikleri, tütün kullanımının zararları, kaçakçılığın önlenmesi, çocuklara satışın engellenmesi, sigara dumanından pasif etkilenmenin önüne geçilmesi, reklam ve sponsorluk gibi çeşitli konularda düzenlemeler yer almaktadır. DSÖ’nün 2003 yılındaki genel kurul toplantısında görüşülerek kabul edilen sözleşme ile ilgili çalışmalar 2001 yılında başladı. Hükümet yetkilileri, sağlık çalışanları, tütün üreticileri ve tütün endüstrisi temsilcileri gibi çeşitli tarafların katılımı ile yapılan toplantılarda tütün kullanımının kontrolü konusu çeşitli boyutları ile tartışıldı ve sonuçta üye ülkelerin ortak görüşü haline gelen metin, 2003 yılındaki genel kurul toplantısında görüşülerek oy birliği ile kabul edildi. Daha sonra üye ülkelerin imzasına açılan sözleşme bugüne kadar 168 ülkenin bakanları tarafından imzalandı. Sözleşmede yer alan başlıca konular şu şekildedir:

- Tütün firmalarının her türlü reklam, tanıtım ve sponsorluk yapmalarının yasaklanması,
- Sigara paketleri üzerinde, paketin en az %30’unu kaplayacak şekilde uyarı yazısı ve resim yer alması,

- Sigara dumanından pasif etkilenmenin önlenmesi,
- Sigaradan alınan vergilerin yükseltilmesi ve bu şekilde sigara fiyatının arttırılması,
- Tütün ve tütün ürünlerinin kaçakçılığının önüne geçilmesi.¹²

Kırk ülkenin parlamentosu tarafından onaylanıp kabul edilmesinden (ratification) sonra uluslararası hüküm kazanması kabul edilen sözleşme bugüne kadar 57 ülkenin parlamentosunda görüşülerek onaylandı. Böylece 27 Şubat 2004 tarihinden geçerli olmak üzere FCTC uluslararası bir yasa niteliği kazanmış oldu. Şimdi de uluslararası yasa hükmünde olan sözleşmenin uygulanması ile ilgili ayrıntıların ve kuralları yerine getirmeyen ülkelere uygulanacak yaptırımların belirlenmesi için çalışmalar yapılmaktadır.¹²

2.4.1. Ulusal Yasalarda Son Gelişmeler

Avrupa’da birçok ülke, iş yerlerinde sigara içmeyi sınırlayan yasaya aşamalı olarak geçti. En önemli gelişmeler İrlanda, İtalya, Malta, Norveç ve İsveç’te yer aldı. Bu ülkelerdeki sigara içimi, tütün dumanına istem dışı maruz kalan kimselerin yanında olarak, ya tamamen ya da ayrı odalarla sınırlandırılarak bütün iş yerlerinde yasaklandı.¹³

İrlanda: İş yerlerinde sigara kullanımında gönüllülük yasası, İrlanda hükümeti ve sosyal ortaklar arasında kabul edilerek 1994’te yayımlandı. İrlanda’da kapalı iş yerleri, 2004 yılında Halk Sağlığı Kanunu’nun getirdiği yeni düzenlemelerle 29 Mart 2004’te dumansızlaştı. Bu tarihten beri ofisler, dükkânlar, fabrikalar, barlar, restoranlar ve diğer kapalı iş yerleri dumansızlaştırılmıştır. İrlanda yasasının başlıca amacı üçüncü şahısları özellikle çalışanları, pasif içiciliğin zararlı etkilerine maruz kalmaktan korumaktır. İrlanda Avrupa’da, hapishaneler, otel odaları, ruh ve sinir hastaneleri gibi bazı küçük istisnalar dışında bütün iş yerlerinde sigara yasaklarının yürürlüğe koyularak uygulandığı ilk ülke oldu. Kişiye özel konutlar bu yasaktan muaf tutuldu. Yasağa uymayanlar için verilecek en yüksek para cezası, İrlanda’da 3000 Euro’dur.¹³

İtalya: İtalya 2003’te, bütün kapalı iş yerlerinde sigara kullanımını yasaklayan kanunu onayladı. Sigara içimine, sadece özel sigara içme odalarında müsaade edildi. Restoranlarda, sigara içme alanları toplam alanın yarısı kadarını kapsayabiliyordu. Kanuna aykırı hareket edenler için verilecek para cezası 25 Euro ve 250 Euro

arasındadır. İtalya'da 10 Ocak 2005 tarihinden itibaren sigara içimi, restoran ve barları kapsayacak şekilde bütün kapalı yerlerde yasaklandı. Yürürlüğe girecek olan bu yasağı geciktirmek için yapılan kulislere rağmen Sağlık Bakanlığı'nın güçlü duruşu sayesinde yasağın uygulanması sağlandı. Yine de sigara içimine, özel kapalı sigara içme odalarında izin verilmektedir. Ama sadece birkaç restoran bu tür odayı tesis edebilmiştir. Genelde tamamen sigara içme yasağı tercih ediliyordu. Yasada kanuna aykırı hareket edenler için verilecek en yüksek para cezası, 2200 Euro'dur.¹³

Malta: Malta'da halka açık yerlerde sigara içme yasağı, barlar ve restoranları kapsayarak, 5 Nisan 2004'te uygulamaya girdi. Barlarda ve restoranlarda yasağın yürürlüğe girişi, kanunun kabul edilmesinden altı ay sonraya ertelendi. Sigara içimine, sadece ayrı ve kapalı sigara içme odalarında müsaade edilmekte olup, çalışanların görevlerini yerine getirmek için bu odalara girmesinde hiçbir sorumlulukları yoktur.¹³

Norveç: Norveç, 1988'den önce tütün dumanına maruz kalma ile ilgili kanunu yürürlüğe koydu. Norveç'te sigara yasağı her ne kadar İrlanda'nın sigara yasağının yürürlüğe girmesinden sonra başlasa da Norveç; restoranlar, birahaneler ve barlarda, sigara içme yasağını tam olarak yasayla onaylayan Avrupa'da ilk ülkedir. Kanun, Haziran 2004'te yürürlüğe girdi.¹³

İsveç: Mayıs 2004'te parlamentonun kararından sonra, İsveç'te restoranlar ve barlar, Haziran 2005'te dumansız oldu. İlk girişim olarak, daha önceki yıllarda bar ve restoranlarda gönüllüğe dayanan sigara içme yasağı yapılmıştı; fakat bu yaklaşım etkili olmadı. Yeni yasa, sigara içmeyi yasaklamakta; ama belirli koşullar altında özel sigara içme odalarına izin vermektedir. Çalışanları korumak için bu tür odalarda hiç bir garson hizmeti verilmeyecektir.¹³

İspanya: Ocak 2006'da yürürlüğe giren tütün kontrol yasası bar ve restoranlarda tam bir kısıtlılık içermemektedir. Şöyle ki 100 m²'den büyük bar ve restoranlarda ayrı havalandırması olan sigara içme bölümlerinin yapılmasını öngörmektedir. 100 m²'den küçük olan yerler ise kendileri için yasaklama ya da izin verme yollarından birini tercih edecekler ve işletmenin girişinde bunu ilan etmek durumunda olacaklardır. Yasadan önce yapılan bir ankette restoranlarda hiç sigara dumanına maruz kalmadığını belirtenlerin oranı %12 iken, yasadan sonra aynı kişilere uygulanan ankette bu oran %33'e çıkmıştır.¹⁴

Almanya: 1 Eylül 2007'den bu yana ayrılmış odalar dışında bütün kamu binalarında sigara içimi yasaklanmıştır. Barları ve restoranları da içine alan dumansız ortama ilişkin yasa 1 Haziran 2008 tarihinde yürürlüğe girmiştir.⁹

2.4.2. Tütün Dumanına Maruz Kalma (Pasif sigara içme, çevresel tütün dumanı)

Halka açık yerlerde DSÖ sigara içme düzenlemeleri Avrupa'da giderek daha fazla kısıtlayıcı olmaktadır. İrlanda'da 29 Mart 2004'te büyük bir gelişme ortaya çıktı; ilk kez Avrupa'da birahaneler, barlar ve restoranlarda sigara içme yasağı genişletildi. O tarihten sonra, İtalya, Malta, Norveç, İspanya, İsveç ve Birleşik Krallık ülkelerinde barlar ve restoranlar dahil bütün kapalı yerlerde sigara yasağına geçildi.¹

2002'den beri üye devletlerin bir bölümü sağlık, eğitim ve hükümet binaları, kapalı iş yerleri ve devlet dairelerinde sigara içme yasaklarını yürürlüğe koydu. Üye devletlerin daha küçük bir bölümü (çoğunlukla bölgenin doğu bölümü) aynı düzenlemelerle kısıtlamaları destekledi veya yürürlüğe koydu. Özellikle ülkelerin büyük bir çoğunluğu (%70), tamamen veya tamamıyla ayrı odalar ile birlikte sağlık ve eğitim binalarında sigara içme yasaklarını yürürlüğe koydu. Ülkelerin daha küçük bir bölümü (%60); hükümet binaları, iş yerleri ve kültürel kurumlarda sigarayı yasakladı. 2002'den beri, 14 üye devletten, 12'si otobüslerde, 13'ü trenlerde, taksilerde ise tamamı sigara içme yasağına geçtiler. Beş üye devlet (çoğunlukla bölgenin doğu bölümü) bazı ortamlarda, özellikle trenlerde kısmi kısıtlamalar getirdiler. 2005'in sonuna kadar, DSÖ Avrupa Bölgesi'ndeki ülkelerin %80'inde, trenlerin %50'sinden daha azında, taksilerin %70'inde ve otobüslerin tamamında sigara içme yasağı yürürlüğe girmiştir.¹

Çevresel tütün dumanına istemsiz maruz kalmanın sağlığa zararlı etkileri ve risklerindeki kanıtlar, sigara içmeyenlerin özellikle çocukların korunması için daha güçlü düzenlemelere olan ihtiyacı ortaya koymaktadır. Sigara yasasının, halen sigara içenlerin ortalama tüketimini azaltacağını gösteren kanıtlar vardır.¹

Tütün Kontrolünde Avrupa Stratejisi, ulusal stratejik hareket için şunları içermelidir:

- Toplu taşıma araçları ve iş yerleri de dahil bütün halka açık yerleri dumansız yapmak için yasayı güçlendirmek ve yürürlüğe koymak;

- Bütün eğitim kurumlarının kapalı ve dışındaki yerlerde sigara içmeyi yasaklamak;
- Sağlık hizmeti verilen yerlerin kapalı ve açık alanları dahil bütün mekânlarında sigara içmeyi yasaklamak;
- İnsanların toplu olarak bulunduğu etkinliklerin yapıldığı bütün kapalı veya açık mekânlarda sigara içmeyi yasaklamak;
- Sigaranın sağlığa ciddi zararından iş yeri sahiplerini, çalışanları ve müşterileri korumak için restoranlar ve barlarda sigara içmeyi yasaklamak veya sertçe sınırlamak;
- Çalışanların haklarını korumak için çevresel tütün dumanını bir karsinojen olarak sınıflandırmak;

Ayrıca üye devletlere, hukuki düzenlemelerini gözden geçirmeleri ve yasalara uyumu artırmak için kapsamlı bilgilendirme kampanyaları ve davalar yoluyla mevzuatı güçlendirmeleri önerilmektedir.¹

2.4.3. Halka Açık Yerlerde Sigara İçme Kısıtlamaları

DSÖ Avrupa'da halka açık yerlerde sigara yasağıyla ilgili düzenlemeler gittikçe artmaktadır. Bu eğilim, bu yerlerin büyük bir bölümünde, sigara içenler ve içmeyenleri ayırtmaktaki, örneğin okullar ve hastaneler gibi kurumlarda sigara içme kısıtlamalarını harekete geçirmekte ve sonuç olarak halka açık yerler ve iş yerleri de dahil olmak üzere sigara içme kısıtlamasını ya da yasağını kanunlaştırmaktadır. Genelde, buna benzer yasaklardan sonra halk desteği çoğalmaktadır. Örneğin Norveç'te kanunun yürürlüğe girmesinden önce barlar ve restoranlar için yasağı destekleyen halk desteği, %54 iken, yasa yürürlüğe girdikten 16 ay sonra %76'ya yükseldi.¹

DSÖ Avrupa Bölgesi'ndeki ülkelerin büyük bir çoğunluğu (%70), eğitim ve sağlık hizmet binalarında sigara içme yasağını (tamamıyla veya fiziksel olarak ayrı odalarda) yürürlüğe koydu. Ayrıca ülkelerin daha küçük bir bölümündeki (%60) hükümet hizmet binalarında, iş yerleri ve kültürel kurumlarda sigara içimi yasaklandı.¹

Sigara yasasını kabul etmeyen bölgelerdeki ülkelerin büyük bir çoğunluğu uzun bir zaman boyunca, turizm sektörü için restoran ve barlarda ya sigara içmeyenler için özel alanlar oluşturmuştu ya da sigara içmeyi sınırlamamıştı.

İrlanda'da 29 Mart 2004'te büyük bir gelişme ortaya çıktı; birahaneler, barlar ve restoranlarda sigara içme yasağı ilk kez Avrupa'da genişletildi. Norveç, 1 Haziran 2004'te, bütün restoran ve barlar dahil bütün halka açık yerlerde kapsamlı sigara yasağını koyan Avrupa'da ikinci ülke oldu.¹

2006 Ekim'e kadar, yedi ülke (İrlanda, İtalya, Malta, Norveç, İspanya, İsveç ve Birleşik Krallık (İskoçya)), barlarda ve restoranlarda sigara yasaklarını yürürlüğe koydular ve daha birçok ülke bu şekilde yapmayı planlamıştı. Yasaların kapsamı bu ülkelerde değişkenlik göstermektedir. Avrupa'da en kapsamlı sigara yasağı yasası, İrlanda ve Birleşik Krallık'ta (İskoçya) barlar ve restoranlar dahil olmak üzere iş yerlerinde yürürlüğe girdi. Otel odaları, hapishaneler, ruh ve sinir hastaneleri, kişisel konaklama yerleri bu yasaktan muaf tutuldular. Norveç'te yasa, İrlanda'da olduğu gibi barlar ve restoranlarda aynı korumayı sağladı ama diğer iş yerlerinde sigara içme odalarının düzenlenmesine izin verdiği için daha az katıdır. İtalya, Malta ve İsveç yasaları, barlar ve restoranlarda dumansız iş yerleri sağlamakta ama belirlenen kapalı ortamlarda havalandırılmalı sigara içme odalarına izin vermektedir. İş yerinde tamamıyla sigara içme yasağı, barlar ve restoranlar dışında ve belirlenen ve havalandırılan sigara içme odaları şeklinde yakın geçmişte Belçika, Hollanda ve İspanya'da yerine getirildi. Belirlenen kapalı ve havalandırılmalı sigara içme odalarına rağmen restoranlarda sigara içme yasağı, 2007'de Belçika ve Estonya'da yürürlüğe girdi ve tam yasaklama İrlanda ve İskoçya'dakine benzer şekilde 2007'de Litvanya ve Birleşik Krallık'ın diğer bölgelerinde yürürlüğe girdi. Danimarka, Finlandiya, Hollanda, Portekiz ve Slovenya'da, devam eden kamuoyu tartışmaları, gelecekte turizm sektöründe sigara içme yasağı için hazırlık niteliğindedir. Fransız yasası, 2008'de yürürlüğe girmiştir.¹

2006'da Finlandiya ve Almanya, çevresel tütün dumanını kanserojen olarak sınıflandıran Avrupa'da yegâne ülkelerdir. Halka açık yerlerde sigara yasağı ve kısıtlamalardaki gelişmeler, Tablo 2.6'da özetlenmiştir. Bazı ülkelerde "yasak" terimi tam yasak anlamında olmayıp, fiziksel olarak ayrılan alanlarda izin verilebilmesine rağmen kullanılmaktadır. Ülkelerin mevcut bilgisi dipnotla açıklanmıştır.¹

Tablo 2.6: Halka açık alanlarda sigara içiminin düzenlenmesi, Ekim 2006.¹

Ülke	Sağlık hizmet binaları	Eğitim hizmet binaları	Hükümet hizmet binaları	Restoranlar	Birahane ve barlar	Kapalı iş yerleri ve ofisler	Tiyatro ve sinemalar
Arnavutluk	Gönüllü Uyma	Gönüllü Uyma	Gönüllü Uyma	Kısıtlama yok	Kısıtlama yok	Kısıtlama yok	Gönüllü Uyma
Angola	Yasak	Yasak	Yasak	Kısıtlama yok	Kısıtlama yok	Kısıtlama yok	Yasak
Ermenistan	Yasak	Yasak	Kısıtlama	Kısıtlama	Kısıtlama	Kısıtlama	Kısıtlama
Avusturya	Yasak	Yasak	Yasak	Gönüllü Uyma	Gönüllü Uyma	Yasak	Yasak
Azerbaycan	Yasak	Yasak	Kısıtlama	Kısıtlama	Kısıtlama	Kısıtlama	Yasak
Beyaz Rusya	Yasak	Yasak	Yasak	Kısıtlama	Kısıtlama	Kısıtlama yok	Kısıtlama
Belçika	Yasak	Yasak	Yasak	Kısıtlama	Kısıtlama	Yasak	Yasak
Bosna Hersek	Yasak	Yasak	Yasak	Yasak	Kısıtlama	Yasak	Yasak
Bulgaristan	Yasak	Yasak	Yasak	Kısıtlama	Kısıtlama	Yasak	Yasak
Hırvatistan	Yasak	Yasak	Yasak	Kısıtlama	Kısıtlama	Yasak	Yasak
Kıbrıs	Yasak	Yasak	Yasak	Kısıtlama	Kısıtlama	Kısıtlama	Yasak
Çek Cumhuriyeti	Yasak	Yasak	Yasak	Kısıtlama	Kısıtlama	Yasak	Yasak
Danimarka	Kısıtlama	Kısıtlama	Kısıtlama	Kısıtlama yok	Kısıtlama yok	Kısıtlama	Kısıtlama
Estonya	Yasak	Yasak	Yasak	Kısıtlama	Kısıtlama	Yasak	Yasak
Finlandiya	Yasak	Yasak	Yasak	Kısıtlama	Kısıtlama	Yasak	Yasak
Fransa	Yasak	Yasak	Yasak	Kısıtlama	Kısıtlama	Kısıtlama	Yasak
Gürcistan	Kısıtlama	Kısıtlama	Kısıtlama	Kısıtlama	Kısıtlama	Kısıtlama	Kısıtlama
Almanya	Gönüllü uyma	Kısıtlama	Kısıtlama yok	Gönüllü uyma	Gönüllü uyma	Yasak	Kısıtlama yok
Yunanistan	Yasak	Yasak	Yasak	Kısıtlama	Kısıtlama	Yasak	Yasak
Macaristan	Yasak	Yasak	Yasak	Kısıtlama	Kısıtlama	Yasak	Yasak ^a
İzlanda	Yasak	Yasak	Yasak	Kısıtlama	Kısıtlama	Yasak	Yasak

Tablo 2.6“Devam”:Halka açık alanlarda sigara içiminin düzenlenmesi, Ekim 2006.¹

Ülke	Sağlık hizmet binaları	Eğitim hizmet binaları	Hükümet hizmet binaları	Restoranlar	Birahane ve barlar	Kapalı iş yerleri ve ofisler	Tiyatro ve sinemalar
İsviçre	Kısıtlama	Kısıtlama	Kısıtlama	Kısıtlama yok	Kısıtlama yok	Kısıtlama	Kısıtlama
Makedonya	Yasak	Yasak	Yasak	Kısıtlama	Kısıtlama	Yasak	Yasak
Türkiye	Kısıtlama	Kısıtlama	Kısıtlama	Kısıtlama yok	Kısıtlama yok	Kısıtlama	Kısıtlama
Türkmenistan	Yasak	Yasak	Yasak	Kısıtlama yok	Kısıtlama yok	Yasak	Yasak
Ukrayna	Kısıtlama	Kısıtlama	Kısıtlama	Kısıtlama yok	Kısıtlama yok	Kısıtlama yok	Kısıtlama
Büyük Britanya ^g	Gönüllü uyum	Gönüllü uyum	Gönüllü uyum	Gönüllü uyum	Gönüllü uyum	Gönüllü uyum	Gönüllü uyum
İskoçya	Yasak	Yasak	Yasak	Yasak	Yasak	Yasak	Yasak
Özbekistan	Kısıtlama	Kısıtlama	Kısıtlama yok	Kısıtlama yok	Kısıtlama yok	Kısıtlama yok	Kısıtlama

^{*}İspanya’da turizm sektöründe yasak, sadece kısımdır; çünkü 100 m²’nin altındaki barlar ve restoranlar muafır; bununla beraber 100 m²’den daha geniş yerlerde sigara içmek için fiziksel ayrı bölgeler kurulmadıkça yasaklar tamamıyla uygulanır.

^{**}Birahaneler ve restoranlarda sigara içme yasaklarına ilişkin tütün yasasının değişikliği Fin parlamentosunda gözden geçiriliyor. Değişiklik, sigara içme odaların gönüllü düzenlenmesi için izin verecektir.

^{***} Sırbistan ve Karadağ, Birleşmiş Milletlerin iki ayrı üyesi gibi sayıldı; onlar ayrılmadan önce yasaklar yasallaştırılmıştı.

^a Bar hariç.

^b Hapishaneler, psikiyatrik hastaneler ve yaşlı bakım evleri dışında.

^c Sigara içimi, bütün kapalı halka açık alanlarda yasaktır. Sigara içimine yasada belirlenmiş şartlara uyularak özel düzenlemiş bölgelerde müsaade edilir.

^d Sadece kısmi bir kısıtlamaya sahip olan üniversiteler ve fakültelerin dışında.

^e Ayrı odalarda sigara içimine müsaade ediliyor, fakat bar ve restoranlarda değil, diğer yemek yerlerinde ya da eğitim kuruluşlarında hizmet veriliyor.

^f Barlarda çoktan beri sadece kısmi bir yasak var ve 100 m²’nin altındaki lokantalar hariç.

^g İskoçya’da 2006 Mart’ta tamamen yasak yürürlüğe girdi, 2007 Nisan’da kuzey İrlanda’da ve 2007 Ağustos’ta İngiltere’de yürürlüğe girecek. Galler’de yasanın hala taslağı üzerinde çalışılıyor.

Tablo 2.6’da listelenen ülkelerin mevcut bilgisine göre, 2002’den beri ülkelerin büyük bir bölümünde (çoğunlukla AB’de) sağlık, eğitim ve hükümet binaları ve kapalı iş yerleri ve devlet dairelerinde yasaklar yürürlüğe girdi. Üye

devletlerin daha küçük bir bölümü (çoğunlukla bölgenin doğu bölümünde) sadece kısıtlamaları yürürlüğe koydu.¹

- 21 üye devlet, sağlık hizmet binalarında yasalarını güçlendirdi. (çoğunlukla bölgenin doğu bölümünde, 18'i tarafından yasaklar geçirildi, 3'ü tarafından kısıtlamalar yürürlüğe girdi);
- 23 üye devlet, eğitim hizmet binalarında yasalarını güçlendirdi. (21'i tarafından yasaklar uygulandı ve 2'si tarafından kısıtlamalar yürürlüğe girdi);
- 24 üye devlet, hükümet hizmet binalarında yasalarını güçlendirdi. (çoğunlukla bölgenin doğu bölümünde, 19'u tarafından yasaklar uygulandı ve 5'i tarafından kısıtlamalar yürürlüğe girdi);
- 24 üye devlet, kapalı iş yerlerinde ve devlet dairelerinde yasalarını güçlendirdi. (çoğunlukla bölgenin doğu bölümünde, 17'si tarafından yasaklar uygulandı ve 7'si tarafından kısıtlamalar yürürlüğe girdi);
- 23 üye devlet, tiyatrolar ve sinemalarda yasalarını güçlendirdi. (çoğunlukla bölgenin doğu bölümünde, 17'si tarafından yasaklar uygulandı ve 6'sı tarafından kısıtlamalar yürürlüğe girdi);
- 20 üye devlet, restoranlar, birahaneler ve barlarda yasalarını güçlendirdi. (7'si tarafından yasaklar uygulandı, 10'u tarafından kısıtlamalar yürürlüğe girdi ve 1'i tamamen gönüllü uyumu kabul etti)¹

Halka açık yerlerde sigara içme kısıtlamalarına karşı uyumun seviyesi, ülkelerin %15'inde düşük, %30'unda orta ve %55'inde yüksek olarak bildirilmiştir.¹

Özellikle yasanın yeni yürürlüğe girdiği, uygulama için özel mekanizmaları ve ihlallerde ağır cezaları uygulayan bölgenin batı bölümü ülkelerinde yasaya uyum güçlüdür. Yasak için popüler destek, kişisel-uygulamanın belirli bir seviyesi neticesinde, yasa yürürlüğe girdikten sonra artış göstermekteydi. İtalya'da, yasa yürürlüğe girdikten bir yıl sonra Sağlık Bakanlığı tarafından sunulan rakamlara göre (Ocak 2006), 10 insandan 9'u yasayı desteklemekte ve %87.3'ü yasaya kuvvetle uyulduğu fikrindeydi. Sigara satışlarında, %5.7'nin üzerinde azalma olduğu tahmin edildi. İrlanda'da, 40 ayrı yerleşim biriminde 400 kadar çevre sağlık memuru, tütün kontrolü hizmeti için görevlendirilmiş olup, ilaveten sağlık ve emniyet kurumlarından 100'den fazla müfettiş görevlendirilmiştir. Dumansız iş yerleri yasasına karşı uyum çok yüksek bulunmuştur: Ulusal Tütün Kontrol Denetleme

Programının altında denetlenen bütün iş yerlerinin %94'ü, sağlık ve emniyet kurumları tarafından denetlenen bütün iş yerlerinin %92'si ve denetlenen bütün turizm ile ilgili iş yerlerinin %93'ünde yasağa uyulduğu saptanmıştır. Dumansız iş yerleri yasasına karşı yüksek uyum seviyesi benzer şekilde, Norveç ve İsveç'te de bildirildi.¹

Son kanıtlar, dumansız iş yerleri yasasına karşı yüksek uyumun sonucunda kapalı iş yerlerinde pasif içicilikte azalma olduğunu göstermektedir.¹

Avrupa'da dumansız ortam düzenlemelerindeki son gelişmeler MPOWER 2008 raporuna göre Tablo 2.7'de sunulmuştur.⁹

Tablo 2.7: Avrupa’da dumansız ortam düzenlemeleri.⁹

Ülke	Kapalı ofisler	Restoranlar	Birahane ve Barlar	Diğer kapalı iş yerleri
Arnavutluk	Hayır	Hayır	Hayır	Hayır
Angola	Hayır	Hayır	Hayır	Hayır
Ermenistan	Hayır	Hayır	Hayır	Hayır
Avusturya	Evet	Hayır	Hayır	...
Azerbaycan	Hayır	Hayır	Hayır	Hayır
Beyaz Rusya	Hayır	Hayır	Hayır	Hayır
Belçika	Evet	Evet	Hayır	Evet
Bosna Hersek	Hayır	Hayır	Hayır	Evet
Bulgaristan	Hayır	Hayır	Hayır	Evet
Hırvatistan	Hayır	Hayır	Hayır	Hayır
Çek Cumhuriyeti	Hayır	Hayır	Hayır	Evet
Danimarka	Hayır	Hayır	Hayır	Hayır
Estonya	Evet	Evet	Evet	Evet
Finlandiya	Evet	Hayır	Hayır	Evet
Fransa	Evet	Evet	Evet	Evet
Gürcistan	Hayır	Hayır	Hayır	Hayır
Almanya	Evet	Hayır	Hayır	Hayır
Yunanistan	Hayır	Hayır	Hayır	Evet
Macaristan	Hayır	Hayır	Hayır	Hayır
İzlanda	Evet	Hayır	Hayır	Evet
İrlanda	Evet	Evet	Evet	Evet
İsrail	Hayır	Hayır	Hayır	Evet

Tablo 2.7 “Devam”: Avrupa’da dumansız ortam düzenlemeleri.⁹

Ülke	Kapalı ofisler	Restoranlar	Birahane ve Barlar	Diğer kapalı iş yerleri
İtalya	Evet	Evet	Evet	Evet
Kazakistan	Hayır	Hayır	Hayır	Hayır
Kırgızistan	Hayır	Hayır	Hayır	Hayır
Letonya	Hayır	Hayır	Hayır	Hayır
Litvanya	Evet	Hayır	Hayır	Evet
Lüksemburg	Hayır	Hayır	Hayır	Hayır
Malta	Evet	Evet	Evet	Evet
Monako
Karadağ	Hayır	Hayır	Hayır	Hayır
Hollanda	Hayır	Hayır	Hayır	Hayır
Norveç	Evet	Evet	Evet	Evet
Polonya	Hayır	Hayır	Hayır	Hayır
Portekiz	Evet	Hayır	Hayır	Evet
Moldova	Hayır	Hayır	Hayır	Hayır
Romanya	Evet	Hayır	Hayır	Evet
Rusya Federasyonu	Hayır	Hayır	Hayır	Hayır
San Marino
Sırbistan	Hayır	Hayır	Hayır	Hayır
Slovakya	Evet	Hayır	Hayır	Evet
Slovenya	Hayır	Hayır	Hayır	Evet
İspanya	Evet	Hayır	Hayır	Evet

Tablo 2.7 “Devam”: Avrupa’da dumansız ortam düzenlemeleri.⁹

Ülke	Kapalı ofisler	Restoranlar	Birahane ve Barlar	Diğer kapalı iş yerleri
İsveç	Evet	Evet	Evet	Evet
İsviçre	Hayır	Hayır	Hayır	Hayır
Tacikistan	Hayır	Hayır	Hayır	Hayır
Makedonya	Hayır	Hayır	Hayır	Hayır
Türkiye	Hayır	Hayır	Hayır	Hayır
Türkmenistan	Evet	Hayır	Hayır	Evet
Ukrayna	Hayır	Hayır	Hayır	Hayır
Büyük Britanya ve Kuzey İrlanda	Evet	Evet	Evet	Evet
Özbekistan	Hayır	Hayır	Hayır	Hayır

... Veriler bildirilmedi ya da mevcut değildi.

2.4.4. Toplu Taşıma Araçlarında Sigara İçme Kısıtlamaları

2005’in sonuna kadar, DSÖ Avrupa Bölgesi’ndeki ülkelerin %80’inde, trenlerin %50’sinden daha azında, taksilerin %70’inde ve otobüslerin tamamında sigara içme yasağı yürürlüğe girmiştir (Tablo 2.8). Genelde yanıt veren karşıt taraflar, halka açık diğer yerlerdeki kısıtlamalar için daha yüksek uyum düzeyini bildirdiler.*** 2002’den beri, 14 üye devletten, otobüslerde 12’si, trenlerde 13’ü, taksilerde ise tamamı sigara içme yasaklarına geçtiler. Bölgenin doğu ve batı bölümlerinin arasında hiçbir önemli fark yoktur. Beş üye devlet (çoğunlukla bölgenin doğu bölümü) bazı ortamlarda, özellikle trenlerde kısmi kısıtlamalar getirdiler.¹

Tablo 2.8: Toplu taşıma araçlarında sigara içme kısıtlamaları, Ekim 2006.¹

Ülke	Otobüsler	Taksiler	Trenler
Arnavutluk	Gönüllü uyum	Gönüllü uyum	Kısıtlama yok
Ermenistan	Yasak	Kısıtlama yok	Yasak
Angola	Yasak	Yasak	Yasak
Avusturya	Yasak	Yasak	Yasak
Azerbaycan	Kısıtlama	Yasak	Kısıtlama
Beyaz Rusya	Yasak	Yasak	Kısıtlama
Belçika	Yasak	Yasak	Yasak
Bosna Hersek	Yasak	Yasak	Yasak
Bulgaristan	Yasak	Yasak	Kısıtlama
Hırvatistan	Kısıtlama	Kısıtlama	Yasak
Çek Cumhuriyeti	Yasak	Yasak	Kısıtlama
Danimarka	Kısıtlama	Kısıtlama yok	Kısıtlama
Estonya	Yasak	Yasak	Yasak
Finlandiya	Yasak	Yasak	Yasak
Fransa	Yasak	Yasak	Kısıtlama
Gürcistan	Kısıtlama	Kısıtlama	Kısıtlama
Almanya	Gönüllü uyum	Kısıtlama yok	Gönüllü uyum
Yunanistan	Yasak	Yasak	Yasak
Macaristan	Yasak	Yasak	Yasak
İzlanda	Yasak	Yasak	Mevcut değil
İrlanda	Yasak	Yasak	Yasak
İsrail	Kısıtlama	Kısıtlama	Kısıtlama
İtalya	Yasak	Yasak	Yasak
Kazakistan	Yasak	Yasak	Kısıtlama
Kırgızistan	Yasak	Yasak	Kısıtlama
Letonya	Yasak	Yasak	Yasak
Litvanya	Yasak	Yasak	Yasak
Lüksemburg	Yasak	Kısıtlama yok	Kısıtlama

Tablo 2.8“Devam”: Toplu taşıma araçlarında sigara içme kısıtlamaları, Ekim 2006.¹

Ülke	Otobüsler	Taksiler	Trenler
Malta	Yasak	Yasak	Mevcut değil
Karadağ	Yasak	Yasak	Yasak
Hollanda	Yasak	Yasak	Yasak
Norveç	Yasak	Yasak	Yasak
Polonya	Yasak	Yasak	Kısıtlama
Portekiz	Yasak	Yasak	Kısıtlama
Moldova	Yasak	Yasak	Yasak
Romanya	Yasak	Gönüllü uyum	Yasak
Rusya Federasyonu	Yasak	Yasak	Kısıtlama
Sırbistan	Yasak	Yasak	Kısıtlama
Slovakya	Yasak	Yasak	Yasak
Slovenya	Yasak	Yasak	Kısıtlama
İspanya	Yasak	Yasak	Yasak
İsveç	Yasak	Yasak	Yasak
İsviçre	Gönüllü uyum/yasak	Gönüllü uyum/yasak	Gönüllü uyum/yasak
Makedonya	Yasak	Yasak	Yasak
Türkiye	Kısıtlama	Kısıtlama	Kısıtlama
Türkmenistan	Yasak	Yasak	Yasak
Ukrayna	Yasak	Yasak	Kısıtlama
Büyük Britanya	Yasak	Kısıtlama yok (İskoçya’da yasak)	Yasak
Özbekistan	Yasak	Yasak	Kısıtlama

***Tablo 2.8’de ve konuyla ilgili tahminlerde, Sırbistan ve Karadağ, 2006 Ekim’de konumunu yansıttığı için Birleşmiş Milletlerin iki üyesi gibi sayıldı.

2.5. Türkiye’de Tütün Kontrolü Çalışmaları

2003 yılı Türkiye GYTS sonuçlarına göre; Türkiye’de 13-15 yaş grubundaki erkeklerin %11.1’i, kızların %4.4’ü, her iki cinsiyetinde %8.4’ü halen sigara kullanmaktadır. Yine aynı araştırmaya göre 13-15 yaş grubundakilerin %81.6’sı evde, %85.9’u ev dışında tütün dumanına maruz kaldığını bildirmiştir. 2003 yılı Dünya Sağlık Araştırmasına göre; Türkiye’de 18 yaş ve üzerindeki erkeklerin %49.9’u, kadınların %15.6’sı, her iki cinsiyetinde %32.7’si günlük sigara içicisidir. Yine aynı araştırmaya göre erkeklerin %52’si, kadınların %17.3’ü, her iki cinsiyetin de %34.6’sı halen sigara içmektedir.⁹

Türkiye’de tütün ve tütün mamullerinin üretimi ile satışı konularının devlet tekelinde olması nedeniyle uzun yıllar tütün mamullerinin kullanımını arttırmaya yönelik reklam ve tanıtım şeklinde bir etkinlik söz konusu olmamış, tütün kullanımının kontrolü bakımından da özel bir çaba gösterilmemiştir. Cumhuriyetin ilk kurumlarından olan ve 1924 yılında kurulmuş olan Tekel İdaresi, uzun yıllar boyunca tütün üretimini planlamış ve üretilen tütünün tek müşterisi konumunda çiftçinin ürettiği tütünün tamamını satın almış, sigara ve diğer tütün ürünlerini üreterek “devlet kontrolünde” pazarlamasını yapmıştır.¹²

Dünyadaki gelişmelere paralel olarak çeşitli alanlarda devletin rolünün azaltılması düşüncesi ile 1984 yılında yabancı sigaraların Türkiye’ye ithal edilmesine olanak veren bir yasa çıkarılmıştır. Yasa, yabancı sigaraların ithal ve satışı yetkisini Tekel’e vermektedir. Ancak bu yasanın hemen arkasından 1986 yılında, tütün ürünlerinin ithali ve satışı konularındaki “devlet tekeli”ni kaldıran bir başka yasa çıkarılmıştır. Bu durum, uzun yıllar boyunca sigara reklamının yapılmadığı ülkemizde, yabancı sigara firmaları tarafından yurda ithali yapılan sigaraların reklamı konusunu gündeme getirmiştir. Yabancı sigaraların çekiciliği ve reklamlar etkisini göstermiş ve izleyen yıllarda Türkiye’de özellikle gençler arasında sigara kullanımı hızla artarak, kullanılan sigara markalarında da yerli markalardan yabancı markalar yönünde değişim olmuştur. 1996 yılında yapılan bir değerlendirmede değişik gruplarda sigara içenlerin %4-11 kadarı yerli marka sigaralardan yabancı markaya geçtiklerini belirtmişlerdir.¹²

Sağlık Bakanlığı tarafından 1987 yılında toplanan bir “Danışma Kurulu”nda sigara kullanımının sakıncaları dile getirilmiş ve sigara kullanımının kontrolü için

plan yapılmış, bu konuda bir yasa hazırlığına başlanmıştır. Birkaç yıl sonra 1991 yılında ülkemizde sigara konusunda birbirine zıt iki etkinlik bir arada yaşanmıştır. Hükümet bir yandan “Tütün Mamullerinin Zararlarının Önlenmesine Dair” bir yasayı Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM)’nden geçirmiş, bir yandan da yabancı sigara firmalarının ülkede sigara üretimi yapmak için fabrika kurmasına olanak veren bir başka yasayı kabul etmiştir. Tütün Mamullerinin Zararlarının Önlenmesine Dair Kanun tasarısı, sigara reklamlarının yasaklanmasının ticaret özgürlüğüne aykırı olduğu görüşü ile Cumhurbaşkanı Özal tarafından veto edilerek geri çevrilmiş; bu arada yabancı firmalar Türkiye’de fabrika kurarak sigara üretimine başlamıştır.¹²

Bu değişiklikleri izleyen yıllarda Türkiye’de sigara tüketiminin artması üzerine tütün kontrolü amacıyla çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. Bu amaçla yapılan ilk bilimsel toplantı olan “Sigara ile Mücadele I. Ulusal Kongresi” 1992 yılında Ankara’da toplanmıştır. Toplantıya katılan akademisyenler, milletvekilleri ve medya mensupları ülkede sigara kullanımını kontrol etmek için yapılması gerekenleri tartışmışlardır. Bu sempozyumun yol açtığı önemli bir gelişme Sigara ve Sağlık Ulusal Komitesi’nin (SSUK) kurulması olmuştur. Ülkede sigara mücadelesi konusunda çaba gösteren ve sayıları 60’ın üzerinde olan kamu kurumları ile sivil toplum kuruluşlarını bir araya getiren ve 1995 yılında kurulan Ulusal Komite, daha önce veto edilmiş olan yasanın yeniden hazırlanarak TBMM’ye sevk edilmesi yönünde çaba göstermiştir. Bu çabaların sonucunda 4207 sayılı “Tütün Mamullerinin Zararlarının Önlenmesine Dair Kanun” TBMM’de 7 Kasım 1996 günü kabul edilmiş ve 26 Kasım 1996 tarihli Resmi Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Yasa teklifinin Meclis’teki görüşmeleri sırasında SSUK yetkilileri Cumhurbaşkanı, TBMM Başkanını, siyasi parti gruplarını ve çeşitli milletvekillerini ziyaret ederek bu yasanın önemini dile getirmişlerdir. Yasanın kabul edilmesinin birinci yılında 7-8 Kasım 1997 günlerinde Sigara ve Sağlık Ulusal Kongresi düzenlenmiş, kongreye katılan uzmanlar ve DSÖ temsilcileri tütün kontrolü ve yasanın uygulanması ile ilgili konuları tartışmışlardır. İzleyen yıllarda Ulusal Komite yasanın en yakın takipçisi ve savunucusu olarak yasanın işlerliği konusunda çaba göstermiştir. Yasadaki başlıca maddeler tütün mamullerinin her türlü reklam ve tanıtımının ve 18 yaşından küçük çocuklara sigara satışının yasaklanması, sigara paketleri üzerine sağlığa zararlı olduğuna işaret eden uyarı yazılması, toplu olarak bulunulan başlıca yerlerde, toplu

taşıma araçlarında, sağlık, spor ve eğitim tesislerinde sigara içiminin kısıtlanması şeklindedir. Yasa ayrıca bütün televizyon kanallarına tütün kullanımının zararları ve korunma yolları konularında ayda en az 90 dakika süreli eğitici yayın yapma yükümlülüğü de getirmiştir. Uluslararası tütün firmaları yasanın reklamları kısıtlayan maddesinin Anayasa'ya aykırı olduğu gerekçesi ile bu maddenin iptali için dava açmış, ancak Anayasa Mahkemesi “kamu yararının ve genel sağlığın korunması” bakımından Anayasa'ya aykırılık bulmamış ve tütün firmalarının itirazını reddetmiştir. Tütün Mamullerinin Zararlarının Önlenmesine Dair 4207 sayılı Kanunun uygulanması ile ilgili bazı güçlükler olmakla birlikte ülkemizde özellikle bu yasanın yürürlüğe girmesinden sonraki dönemde sigara kullanımı ile ilgili olarak çeşitli kısıtlamalar gündeme gelmiştir. Örneğin; toplu taşıma araçlarında ve toplu bulunan pek çok ortamda sigara içilmemesi bir sosyal norm olarak benimsenmiştir.¹²

DSÖ tarafından hazırlanan FCTC'nin genel kurulda kabul edilmesinden sonra Sağlık Bakanı 28 Nisan 2004 tarihinde sözleşmeyi imzalamış, daha sonra sözleşme 25 Kasım 2004 tarihinde de TBMM tarafından kabul edilmiştir. Böylece Türkiye, FCTC'yi kapsayan bir yasaya sahip olmuştur. Aslında 1996 yılında yürürlüğe girmiş olan 4207 sayılı yasa uyarınca Türkiye, Çerçeve Sözleşmesi'nde yer alan hususların çoğuna önceden de sahipti. Türkiye dışında daha pek çok ülke de tütün kontrolü bakımından kendi ulusal yasalarına sahipti. Bu anlamda sözleşme uluslararası alanda birlikte hareket etme ve dayanışma olanaklarını geliştirmesi bakımından önem taşımaktadır. Türkiye'de Çerçeve Sözleşmesi'nin kabul edilmesinden daha önce tütün kontrolü bakımından çeşitli çabalar gösterilmiştir. Sözleşmenin TBMM tarafından onaylanmasının arkasından Sağlık Bakanlığı, daha önceden başlatılmış olan “Ulusal Tütün Kontrol Programı” hazırlanması ile ilgili çalışmalara hız vermiştir. Ulusal Tütün Kontrol Programı'nda 4207 sayılı yasa ile de belirlenmiş olan çeşitli uygulamalar bulunmaktadır. Bu arada 2002 yılında 4733 sayılı yasa ile kurulmuş bulunan Tütün, Tütün Mamulleri ve Alkollü İçkiler Piyasası Düzenleme Kurumu (TAPDK) tarafından da bazı yönetmelik ve tebliğler yayınlanmış, bu şekilde 4207 sayılı yasanın uygulanması ile ilgili bazı aksaklıkların giderilmesi yoluna gidilmiştir.¹²

Tütün Mamullerinin Zararlarının Önlenmesine Dair 7.11.1996 tarihli ve 4207 sayılı Kanunun adı "Tütün Ürünlerinin Zararlarının Önlenmesi ve Kontrolü Hakkında Kanun" şeklinde değiştirilmiştir. Kanunun amacı; kişileri ve gelecek nesilleri tütün ürünlerinin zararlarından, bunların alışkanlıklarını özendirici reklam, tanıtım ve teşvik kampanyalarından koruyucu tertip ve tedbirleri almak ve herkesin temiz hava soluyabilmesinin sağlanması yönünde düzenlemeler yapmaktır.

MADDE 3 – 4207 sayılı Kanunun 2. maddesi başlığı ile birlikte aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

"Tütün ürünlerinin yasaklanması

MADDE 2 – (1) Tütün ürünleri;

- a) Kamu hizmet binalarının kapalı alanlarında,
- b) Koridorları dahil olmak üzere her türlü eğitim, sağlık, üretim, ticaret, sosyal, kültürel, spor, eğlence ve benzeri amaçlı özel hukuk kişilerine ait olan ve birden çok kişinin girebileceği (ikamete mahsus konutlar hariç) binaların kapalı alanlarında,
- c) Taksi hizmeti verenler dahil olmak üzere karayolu, demiryolu, denizyolu ve havayolu toplu taşıma araçlarında,
- ç) Okul öncesi eğitim kurumlarının, dershaneler, özel eğitim ve öğretim kurumları dahil olmak üzere öğrenim kurumlarının, kültür ve sosyal hizmet binalarının kapalı ve açık alanlarında,
- d) Özel hukuk kişilerine ait olan lokantalar ile kahvehane, kafeterya, birahane gibi eğlence hizmeti verilen işletmelerde, tüketilemez.

(2) Ancak;

- a) Yaşlı bakım evlerinde, ruh ve sinir hastalıkları hastanelerinde, cezaevlerinde,
- b) Şehirlerarası veya uluslararası güzergâhlarda yolcu taşıyan denizyolu araçlarının güvertelerinde, tütün ürünleri tüketilmesine mahsus alanlar oluşturulabilir. Bu alanlara on sekiz yaşını doldurmamış kişiler giremez.

(3) Otelcilik hizmeti verilen işletmelerde, tütün ürünleri tüketen müşterilerin konaklamasına tahsis edilmiş odalar oluşturulabilir.

(4) Açık havada yapılan her türlü spor, kültür, sanat ve eğlence faaliyetlerinin yapıldığı yerler ile bunların seyir yerlerinde tütün ürünleri kullanılamaz. Ancak bu tesislerde, tütün ürünlerinin tüketilmesine mahsus alanlar oluşturulabilir.

(5) Bu Kanunun tütün ürünleri tüketilmesine tahsis edilen kapalı alanlarının koku ve duman geçişini önleyecek şekilde tecrit edilmesi ve havalandırma tertibatı ile donatılması gerekir.

(6) Bu Kanunun uygulanmasında "tütün ürünü" ibaresi tütürme, emme, çiğneme ya da buruna çekerek kullanılmak üzere üretilmiş, hammadde olarak tamamen veya kısmen tütün yaprağından imal edilmiş maddeyi ifade eder."

Bu Kanunun; 3 üncü maddesi ile değiştirilen 4207 sayılı Kanunun 2. maddesinin birinci fıkrasının (d) bendi hükmü yayımı tarihinden 18 ay (19 Temmuz 2009), diğer hükümleri ise yayımı tarihinden 4 ay sonra (19 Mayıs 2008) yürürlüğe girer.³

2. maddenin (a) bendi hariç birinci, üçüncü, dördüncü ve beşinci fıkralarında belirtilen yasakların uygulanması ve tedbirlerin alınması ile ilgili yükümlülüklerini yerine getirmeyen işletme sorumluları, işletme iznini veren kurum yetkilileri tarafından önce yazılı olarak uyarılır. Bu uyarı yazısı, ilgili işletme sorumlusuna tebliğ edilir. Bu uyarıya rağmen, verilen sürede yükümlülüklerini yerine getirmeyenler, belediye sınırları içinde belediye encümeni, belediye sınırları dışında mahalli mülki amir tarafından 500 Türk Lirasından 5000 Türk Lirasına kadar idarî para cezası ile cezalandırılır.³

2.6. İş Yerlerinde Sigarasızlık Politikaları

İş yerlerinde sigara kullanımının kısıtlanmasının asıl amacı sigara dumanından pasif etkilenmenin önüne geçmektir. Bunun yanı sıra, sigarasızlık politikasının uygulandığı iş yerlerinde sigara içenler de daha az sigara içmek durumundadırlar. Böylelikle sigarasızlık politikası ile ilgili uygulamalar sigara içenler açısından da yarar sağlayacaktır.¹⁵

İş yerlerinde sigara içiminin kısıtlanması bakımından başlıca iki tür politika vardır:

2.6.1. Sigarasız (smoke-free) İş Yerleri

Bu uygulamada iş yerine ait bütün binalarda ve ulaşım araçlarında sigara içiminin tamamen yasaklanması söz konusudur. Sigara içmek isteyenler için ancak binaların ve araçların dışında sigara içme olanağı vardır. Bazen kısıtlama, iş yerinin bahçesini de kapsayabilmekte, bu durumda sigara içmek isteyenlerin bahçenin de dışına çıkmaları gerekmektedir. Böylelikle sigara içilen alanları azaltmak suretiyle,

sigara içenlerin de günde içtikleri sigara sayısını azaltmaları sağlanmakta ve sigarayı tamamen bırakmalarına destek olunmaktadır. Ancak, sigara içenler açısından önemli davranış değişikliği gerektiren bu yöntemin sigara bağımlıları tarafından benimsenmesi kolay olmamaktadır.¹⁵

2.6.2. İş Yerinde Sigara İçilmesi İçin Özel Bölümlerin Ayrılması

Bu uygulama ise iş yerinde bazı alanların sigara içilmesi için ayrılmasını ve sigara içmek isteyenlerin yalnızca bu alanlarda sigara içmesine izin verilmesini içermektedir. Sigara içenler tarafından daha kolay benimsenecek olan bu politikanın uygulanabilmesi için, iş yerinde bazı alanların sigara içenler için özel olarak belirlenmesi, bu bölümlerin iyi bir şekilde havalandırılması ve iş yerinin diğer bölümlerinden ayrılması gerekmektedir.¹⁵

Her iki politikanın uygulanması sırasında iş yerinde sigara içiminin kısıtlanması için düzenlemeler yapılırken bir taraftan da sigara içenlerin sigara bağımlılığından kurtulmaları bakımından destekleyici programların sağlanması gereklidir. Bu amaçla iş yeri dışından da yardım alınması gerekebilir. Sigaranın bırakılması konusunda yararlı olduğu kanıtlanmış olan bilimsel yöntemler vardır. Bu amaçla sigara içenlere yönelik eğitim çalışmaları yapılır; sigara içmenin olumsuz etkileri ile sigarayı bırakmanın yararlı ve olumlu yönleri anlatılır. Böylelikle sigara alışkanlığından vazgeçmek isteyen ve bu konuda desteğe gereksinim duyanlara da yardım sağlanmış olur.¹⁵

İş yerinde sigara içilmesi konusunda kısıtlama yapmanın hem çalışanlar hem de işveren açısından önemli bazı yararları vardır. Çalışanlar açısından yararları; sigara dumanı bulunmayan bir ortamda daha sağlıklı ve güvenli çalışma olanağı sağlaması, özellikle sigara içmeyenler açısından istem dışı etkilenmenin önlenmesi, sigara içenlerin de zaman içinde bu bağımlılıktan vazgeçmesine olanak sağlamasıdır. İşverenler açısından ise iş veriminin artması, yangın tehlikesinin azalması, iş yerinde hoş olmayan sigara kokusunun olmaması gibi olumlu yanlar sayılabilir. Bir değerlendirmede sigara içenlerin sigara içmeyenlere göre daha çok hastalandığı ve daha çok işe devamsızlık yaptığı saptanmıştır. Ayrıca sigara içenlerin, sigara içmek için geçirdikleri zaman da üretim kaybına ve iş veriminde azalmaya yol açmaktadır. Sonuç olarak iş yerlerinde sigara içilmemesi yönündeki uygulamalar kişilerin sağlığını korumanın yanında iş veriminde de artma sağlayacaktır.¹⁵

3. GEREÇ ve YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Tipi

Bu araştırma, kesitsel tipte bir araştırmadır.

3.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini Malatya kent merkezinde bulunan 250 kahvehane, 220 lokanta, 200 çay ocağı, 48 kafeterya, 40 pastane, 20 birahane olmak üzere toplam 778 iş yeri oluşturmaktadır.

$n = N \cdot t^2 \cdot p \cdot q / d^2(N-1) + t^2 \cdot p \cdot q$ formülünde; N: 778, $t^2: (1.96)^2$, p: 0.50, q: 0.50, $d^2: (0.05)^2$ olarak alındığında 258 iş yeri seçilmesi gerekmekte olup, tabakalı sistematik örnekleme yöntemiyle 90 kahvehane, 79 lokanta, 72 çay ocağı, 17 kafeterya, 15 pastane ve 7 birahane seçmek için listelerden sistematik örnekleme ile 280 iş yeri seçilmiştir.

3.3. Verilerin Toplanması

Araştırma yapılmadan önce Malatya Valiliği'nden izin alınmıştır. Görüşülen iş yeri sahibine araştırmanın amacı, yararları hakkında bilgi verilmiştir. Konu ile ilgili literatür taraması ve araştırmacının gözlemlerine dayanarak anket formu oluşturulmuş; anketin ön denemesi, kent merkezine 15 km yakınlıktaki Yeşilyurt ilçesinde 14-20 Ekim 2008 tarihleri arasında yapılmıştır. Ön çalışmadan sonra yeniden düzenlenen anket formu, araştırmacı tarafından Kasım-Aralık 2008 tarihleri arasında, iş yeri sahipleriyle yüz yüze görüşülerek uygulanmıştır. Araştırma raporu Mayıs 2009'da tamamlanmıştır.

3.4. Anket Formu

İş yeri sahibinin sosyodemografik ve çalışma özelliklerini, sigara ve yeni tütün yasası hakkındaki bilgi ve tutumlarını belirleyen, toplam 33 sorudan oluşan bir anket formu hazırlanmıştır.

3.5. Verilerin Değerlendirilmesi

Verilerin değerlendirilmesi, Statistical Package for the Social Sciences (SPSS) paket programı kullanılarak yapılmıştır. Verilerin gösteriminde yüzde dağılımı, istatistiksel değerlendirmede ise ki-kare önemlilik testi kullanılmış ve istatistiksel açıdan $p < 0.05$ değerleri anlamlı kabul edilmiştir.

4. BULGULAR

Ankete katılan 280 işletme sahibinin yaş ortalaması 39.5 ± 10.8 olup, yaşlar normal dağılıma uymaktadır. Dört kadın dışında işletme sahiplerinin %98.6'sı erkektir.

Kişilerin eğitim durumu incelendiğinde; bir kişinin okuryazar olmadığı, altı kişinin ilkokul mezunu olmamakla beraber okuryazar olduğu, 100 kişinin ilkokul mezunu, 71 kişinin ortaokul, 86 kişinin lise, 16 kişinin yüksek öğrenim mezunu olduğu görülmektedir (Tablo 4.1). Okuryazar olmayan ve sadece okuryazar olup da ilkokul mezunu olmayan kişilerin azlığı nedeniyle istatistik inceleme kolaylığı açısından grup 1, 2 ve 3 ile grup 4 ve 5 aşağıdaki şekilde yeniden gruplandırılmıştır (Tablo 4.2). Buna göre işletme sahiplerinin %38.2'si ilkokul ve altı eğitimli, %56.1'i ortaokul veya lise ve %5.7'si yüksekokul mezunudur.

Tablo 4.1: İş yeri sahiplerinin eğitim durumları.

Eğitim seviyesi	n	%
1. Okuryazar değil	1	0.4
2. Okuryazar	6	2.1
3. İlkokul	100	35.7
4. Ortaokul	71	25.4
5. Lise	86	30.7
6. Yüksekokul	16	5.7
Toplam	280	100.0

Tablo 4.2: İş yeri sahiplerinin eğitim durumları (gruplanmış).

Eğitim seviyesi	n	%
İlkokul ve altı	107	38.2
Ortaokul ve lise	157	56.1
Yüksekokul	16	5.7
Toplam	280	100.0

280 iş yeri sahibinin 64'ü, işlerini tek başına yürütmektedir. Diğer 216 iş yerinde ortanca çalışan sayısı iki'dir. 280 işletme sahibinden 176'sı sigara içmekte olup, ortanca içme süresi 19 yıldır. Sigara içen işletme sahipleri günde ortanca değer olarak 20 adet sigara içmektedir. Bu 216 iş yerinin 174'ünde çalışanlar sigara içmekte olup, iş yeri başına ortanca iki kişi sigara içmektedir.

Ankete katılan işletme sahiplerinin 176'sı (%62.9) sigara içmekte olup, 60'ı (%21.4) hiç sigara içmemiş, 44'ü (%15.7) içip bırakmıştır. Sigara içen 176 işletme sahibinin 111'i (%63) evde sigara içmemekte, 48'i (%27.3) içmekte, 17'si (%9.7) bazen içmektedir. Yine bu kişilerin 154'ü (%87.5) iş yerinde sigara içmekte, 13'ü (%7.4) içmemekte ve 9'u (%5.1) ise zaman zaman içmektedir.

Tablo 4.3: Araştırma verilerinin normal dağılıma uygunluk testi.

	Yaş	İşletme sahibi kaç yıldır sigara içiyor	İşletme sahibinin günde içtiği sigara miktarı (adet)	İşletmedeki çalışan sayısı	Çalışanlardan sigara içen sayısı
N	280	176	176	216	174
Aritmetik Ortalama	39.5	20.0	19.8	3.2	2.6
St.Sapma	10.8	11.2	11.5	3.5	2.1
Ortanca		19	20	2	2
P	0.124	0.006	0.000	0.000	0.000

İşletme sahiplerine kendilerinde bazı kronik hastalıkların olup olmadığı sorulmuş, yanıtlar Tablo 4.4'te gösterilmiştir.

Tablo 4.4: İş yeri sahiplerinde sigara ile ilişkili bazı kronik hastalıkların olup olmama durumu.

	Var		Yok		Bilmiyor	
	n	%	n	%	n	%
KOAH	11	3.9	262	93.6	7	2.5
Diabetes mellitus	17	6.1	262	93.6	1	0.4
Hipertansiyon	12	4.3	264	94.3	4	1.4
Koroner arter hastalığı	11	3.9	262	93.6	7	2.5
Astım	10	3.6	268	95.7	2	0.7

Tabloda görüldüğü üzere araştırmaya katılan işletme sahiplerinin %3.9'u KOAH, %6.1'i diabetes mellitus, %4.3'ü hipertansiyon, %3.9'u koroner arter hastalığı, %3.6'sı astım hastası olduğunu ifade etmiştir.

İşletme sahiplerinin 255'i (%91.1) yeni yasanın adını duymuşken, 25'i (%8.9) duymamıştır. Yasayı duyan 255 kişinin 231'i (%90.5) kanunun iş yerinde sigara içimini yasaklayacağını bilmektedir. Dört kişi yeni yasanın işletmelerinde sigara içimini yasaklamayacağını, 20 kişi ise bu konuda fikrinin olmadığını belirtmiştir.

Yasağın olduğunu bilen 231 kişiden 129'u (%55.8) iş yerinde sigaranın tamamen yasaklanacağını bilmektedir. Buna karşın 58 kişi (%25.1) yasanın iş yerlerinde ayrı bölme yapılmasını öngördüğünü düşünmektedir. Kırk dört kişi (%19.1) ise bu konuda fikir sahibi değildir. Sonuç olarak yasayı duyup, ne içerdiğini doğru bilenler, işletme sahiplerinin sadece %46'sıdır (129/280).

Yasağı duyanlara (255 kişi) kanunda yasakla ilgili herhangi bir süre öngörülüp öngörülmediği sorulduğunda 49 kişi (%19.2) "süre vardır" cevabını verip tarihi doğru bilmiş, 125 kişi (%49.0) ise "süre vardır" cevabını verip tarihi yanlış bilmiştir. Yedi kişi (%2.8) "yoktur, yasak başlamıştır" cevabını vermiş, 74 kişi (%29.0) ise fikrinin olmadığını ifade etmiştir.

Yasayı duyan 255 kişiden 224'ü (%87.8) yasanın para cezası öngördüğünü bilmiş, üç kişi (% 1.2) para cezasının olmadığını ifade etmiş olup, 28 kişinin (%11.0) ise para cezasıyla ilgili fikri yoktur.

Para cezası olduğunu bilen 224 kişiden 84'ü (%37.5) ceza tutarını doğru bilmiş, 34 kişi (%15.2) yanlış rakam ifade etmiş, 106 kişi (%47.3) ise rakam belirtememiştir.

Para cezası olduğunu bilen 224 kişiden 71'i (%31.7) cezayı yazacak makamı doğru bilmiş, 28 kişi (%12.5) yanlış cevap vermiş, 125 kişi (%55.8) ise fikrinin olmadığını belirtmiştir.

Sigara ve yeni tütün yasası ile ilgili bazı ifadelere işletme sahiplerinin verdikleri cevaplar Tablo 4.5'te sunulmuştur:

Tablo 4.5: İş yeri sahiplerinin sigara ve yeni tütün yasası ile ilgili bazı ifadeler hakkındaki görüşleri.

İfadeler	Doğru		Yanlış		Fikrim yok	
	n	%	n	%	n	%
• Bu yasak iş yeri sahiplerini ve çalışanlarını da sigaranın zararlarından koruyacaktır.	246	87.9	21	7.5	13	4.6
• Sigara içmeyenler, içenlerin dumanından sağlık yönünden çok az zarar görür.	114	40.7	154	55.0	12	4.3
• Bu yasa işletmemin müşteri sayısını ve gelirini azaltacaktır.	207	73.9	51	18.2	22	7.9
• Bu yasa bize daha sonra, sigara kullanmayan yeni müşteriler kazandıracaktır.	135	48.2	110	39.3	35	12.5
• Ceza ödemek istemediğim için müşterilerin sigara içmesine izin vermeyeceğim.	238	85.0	27	9.6	15	5.4
• İşletmede sigara içenler için ayrı bölüm ve havalandırma yapılırsa hava bu bölümde tam temizlenmiş olur, diğer tarafa da zararı olmaz.	183	65.4	76	27.1	21	7.5
• İş yerlerinin sigarasız olması temizlik giderlerini azaltıp, sigaraya bağlı yangınları önleyecektir.	230	82.1	28	10.0	22	7.9
• Bu yasak da, otobüslerdeki yasak nasıl etkili olmuşsa zamanla etkili olacaktır.	210	75.0	57	20.4	13	4.6
• Bu yasa, uyarı tabelaları ile sınırlı kalacak, yeterli denetim ve ceza uygulanamayacaktır.	127	45.4	113	40.4	40	14.3

Tabloda görüldüğü üzere; “Bu yasak iş yeri sahiplerini ve çalışanlarını da sigaranın zararlarından koruyacaktır” ifadesine doğru diyenlerin oranı %88’dir. ”Sigara içmeyenler, içenlerin dumanından sağlık yönünden çok az zarar görür” ifadesine yanlış diyenlerin oranı ise sadece %55’tir. İşletme sahiplerinin %74’ü yasanın müşteri sayısını ve gelirini azaltacağını düşünmekte iken, %48.2’si ise yasanın daha sonra işletmeye yeni müşteriler kazandıracağını düşünmektedir.

Teknik bir soru olan “İşletmede sigara içenler için ayrı bölüm ve havalandırma yapılırsa hava bu bölümde tam temizlenmiş olur; diğer tarafa da zararı olmaz” ifadesine yanlış diyenlerin oranı ise sadece %27’dir. “İş yerlerinin sigarasız olması temizlik giderlerini azaltıp, sigaraya bağlı yangınları önleyecektir” ifadesine doğru diyenlerin oranı beklenildiği üzere hayli yüksek bulunmuştur (%82).

Yasanın akıbetine ilişkin iki soru vardır. Bunlardan “Bu yasa, uyarı tabelaları ile sınırlı kalacak, yeterli denetim ve ceza uygulanamayacaktır” düşüncesine sahip olanlar katılanların yaklaşık yarısıdır (%45.4). Öte yandan “Bu yasak da, otobüslerdeki yasak nasıl etkili olmuşsa zamanla etkili olacaktır” ifadesine doğru cevabı verenlerin oranı ise hayli yüksektir (%75).

İşletme sahiplerinde “Ceza ödemek istemediğim için müşterilerin sigara içmesine izin vermeyeceğim” ifadesine doğru cevap verenlerin oranı da hayli yüksektir (%85).

Tablo 4.6: İş yeri sahiplerinin eğitim seviyesine göre evde sigara içme durumu.

Eğitim seviyesi	İçiyor		İçmiyor		Toplam	
	n	%*	n	%*	n	%**
İlkokul ve altı	18	30.5	41	69.5	59	33.5
Ortaokul ve lise	45	41.7	63	58.3	108	61.3
Yüksekokul	2	22.2	7	77.8	9	5.2
Toplam	65	36.9	111	63.1	176	100.0

*sıra % **sütun % χ^2 : 2.92 p: 0.232

Tabloda görüldüğü üzere ortaokul ve lise mezunu işletme sahiplerinin %41.7'si, evde sigara içmeyen kişilerin yanında sigara içtiğini ifade etmektedir, diğer eğitim seviyelerinde bu oran sırasıyla ilkokul ve altı olanlarda %30.5, yüksekokul mezunlarında %22.2 olup, aradaki fark istatistiksel olarak anlamlı değildir.

Tablo 4.7: İş yeri sahiplerinin eğitim seviyesine göre tütün yasasından haberdar olma durumu.

Eğitim seviyesi	Haberdar		Haberdar değil		Toplam	
	n	%*	n	%*	n	%**
İlkokul ve altı	94	87.9	13	12.1	107	38.2
Ortaokul ve lise	145	92.4	12	7.6	157	56.0
Yüksekokul	16	100.0	-	-	16	5.8
Toplam	255	91.1	25	8.9	280	100.0

*sıra % **sütun % χ^2 : 3.25 p: 0.197

Tabloda görüldüğü üzere yüksekokul mezunu işletme sahiplerinin tamamı (%100) yürürlüğe girecek olan yeni yasadaki haberdar olduğunu ifade etmektedir; diğer eğitim seviyelerinde bu oran sırasıyla ortaokul ve lise mezunlarında %92.4, ilkokul ve altında %87.9 olup, aradaki fark istatistiksel olarak anlamlı değildir.

Tablo 4.8: İş yeri sahiplerinin eğitim seviyesine göre tütün yasasının özelliğini bilme durumu.

Eğitim seviyesi	Yasa kapalı bölme öngörüyor (bilmeyenler)		Yasa tamamen yasaklama öngörüyor (bilenler)		Toplam	
	n	%*	n	%*	n	%**
İlkokul ve altı	31	36.0	55	64.0	86	37.2
Ortaokul ve lise	64	49.2	66	50.8	130	56.2
Yüksekokul	7	46.7	8	53.3	15	6.6
Toplam	102	44.2	129	55.9	231	100.0

*satur % ** sütun % χ^2 : 3.69 p: 0.158

Tabloda görüldüğü üzere ilkokul ve altındaki eğitim seviyesine sahip işletme sahiplerinin %64'ü, yürürlüğe girecek olan yeni yasanın işletmelerinde sigara içimine tamamen yasak getireceğini ifade etmektedir; diğer eğitim seviyelerinde bu oran sırasıyla yüksekokul mezunlarında %53.3, ortaokul ve lise mezunlarında %50.8 olup, aradaki fark istatistiksel olarak anlamlı değildir.

Tablo 4.9: Kahvehane ve diğer işletme sahiplerinin sigara içme durumları.

	Halen İçiyor		Hiç içmemiş		İçip, bırakmış		Toplam	
	n	%*	n	%*	n	%*	n	%**
Kahvehane sahipleri	66	73.3	10	11.1	14	15.6	90	32.0
Diğer işletme sahipleri	110	57.9	50	26.3	30	15.8	190	68.0
Toplam	176	62.9	60	21.4	44	15.7	280	100.0

*satur % **sütun % χ^2 : 8.90 p: 0.012

Tabloda görüldüğü gibi kahvehane sahiplerinin %73.3'ü halen sigara içmekte iken, diğer işletme sahiplerinde bu oran %57.9 olup, aradaki fark istatistiksel olarak anlamlıdır (P<0.05).

Tablo 4.10: İşletmenin vasfına göre işletme sahiplerinin eğitim durumu.

	İlkokul ve altı		Ortaokul ve lise		Yüksekokul		Toplam	
	n	%*	n	%*	n	%*	n	%**
Kahvehane sahipleri	29	32.2	60	66.7	1	1.1	90	32.0
Diğer işletme sahipleri	78	41.1	97	51.1	15	7.9	190	68.0
Toplam	107	38.2	157	56.1	16	5.7	280	100.0

*sattır % **sütun % χ^2 : 8.82 p: 0.012

χ^2 : 3.51 p: 0.061 (yüksek okul mezunu satırı atıldığında)

Tabloda görüldüğü üzere kahvehane sahipleri ile diğer işletme sahiplerinin eğitim düzeyleri arasında anlamlı fark vardır. Bu fark yüksekokul mezunu olanların %6.3'ünün kahvehane sahibi, %93.8'inin ise diğer grupta yer almasıdır. Yüksekokul mezunu grup hariç tutulduğunda, gruplar arasındaki fark anlamlı değildir.

Tablo 4.11: İşletmenin vasfına göre iş yeri sahiplerinin yeni tütün yasasının özelliğini bilme durumu.

	Ayrı bölme		Tamamen yasaklama		Fikri yok		Toplam	
	n	%*	n	%*	n	%*	n	%**
Kahvehane sahipleri	31	41.3	32	42.7	12	16.0	75	32.0
Diğer işletme sahipleri	27	17.3	97	62.2	32	20.5	156	68.0
Toplam	58	25.1	129	55.8	44	19.0	231	100.0

*sattır % **sütun % χ^2 : 15.63 p: 0.000

Tabloda görüldüğü üzere kahvehane sahiplerinin yarıya yakını (%41.3) yasanın işletmelerde ayrı bölme yapılmasını öngördüğünü ifade etmiştir. Bu nedenle diğer işletme sahipleri ile aralarındaki fark anlamlıdır ($P < 0.05$).

Tablo 4.12: İşletmenin vasfına göre “Bu yasak iş yeri sahiplerini ve çalışanlarını da sigaranın zararlarından koruyacaktır” ifadesine verilen cevapların dağılımı.

	Doğru		Yanlış		Fikri yok		Toplam	
	n	%*	n	%*	n	%*	n	%**
Kahvehane sahipleri	74	82.2	10	11.1	6	6.7	90	32.0
Diğer işletme sahipleri	172	90.5	11	5.8	7	3.7	190	68.0
Toplam	246	87.9	21	7.5	13	4.6	280	100.0

*sadır % **sütun % χ^2 : 3.95 p: 0.138

Tabloda görüldüğü üzere kahvehane sahiplerinin %82.2’si, yürürlüğe girecek olan yeni yasanın iş yeri sahiplerini ve çalışanlarını da sigaranın zararlarından koruyacağını ifade etmektedir; diğer işletme sahiplerinde bu oran %90.5 olup, aradaki fark istatistiksel olarak anlamlı değildir.

Tablo 4.13: İşletmenin vasfına göre “Sigara içmeyenler, içenlerin dumanından sağlık yönünden çok az zarar görür” ifadesine verilen cevapların dağılımı.

	Doğru		Yanlış		Fikri yok		Toplam	
	n	%*	n	%*	n	%*	n	%**
Kahvehane sahipleri	39	43.3	45	50.0	6	6.7	90	32.0
Diğer işletme sahipleri	75	39.5	109	57.4	6	3.2	190	68.0
Toplam	114	40.7	154	55.0	12	4.3	280	100.0

*sadır % **sütun % χ^2 : 2.58 p: 0.275

Tabloda görüldüğü üzere kahvehane sahiplerinin %43.3’ü, sigara içmeyenlerin, içenlerin dumanından sağlık yönünden çok az zarar gördüğünü ifade etmektedir; diğer işletme sahiplerinde bu oran %39.5 olup, aradaki fark istatistiksel olarak anlamlı değildir.

Tablo 4.14: İşletmenin vasfına göre “Bu yasa işletmemin müşteri sayısını ve gelirini azaltacaktır” ifadesine verilen cevapların dağılımı.

	Doğru		Yanlış		Fikri yok		Toplam	
	n	%*	n	%*	n	%*	n	%**
Kahvehane sahipleri	87	96.7	1	1.1	2	2.2	90	32.0
Diğer işletme sahipleri	120	63.2	50	26.3	20	10.5	190	68.0
Toplam	207	73.9	51	18.2	22	7.9	280	100.0

*sıtr % **sütun % χ^2 : 35.93 p:0.000

Tabloda görüldüğü üzere kahvehane sahiplerinin %96.7’si, yürürlüğe girecek olan yeni yasanın işletmelerinde müşteri sayısı ve gelirinde azalmaya yol açacağını ifade etmektedir; diğer işletme sahiplerinde bu oran %63.2 olup, aradaki fark istatistiksel olarak anlamlıdır (P<0.05).

Tablo 4.15: İşletmenin vasfına göre “Bu yasa bize daha sonra, sigara kullanmayan yeni müşteriler kazandıracaktır” ifadesine verilen cevapların dağılımı.

	Doğru		Yanlış		Fikri yok		Toplam	
	n	%*	n	%*	n	%*	n	%**
Kahvehane sahipleri	29	32.2	51	56.7	10	11.1	90	32.0
Diğer işletme sahipleri	106	55.8	59	31.1	25	13.2	190	68.0
Toplam	135	48.2	110	39.3	35	12.5	280	100.0

*sıtr % **sütun % χ^2 : 17.43 p:0.000

Tabloda görüldüğü üzere diğer işletme sahiplerinin %55.8’i, yeni yasanın yürürlüğe girdikten sonra işletmelerine sigara kullanmayan yeni müşteriler kazandıracığını ifade etmektedir; kahvehane sahiplerinde bu oran %32.2 olup, aradaki fark istatistiksel olarak anlamlıdır (P<0.05).

Tablo 4.16: İşletmenin vasfına göre “Ceza ödemek istemediğim için müşterilerin sigara içmesine izin vermeyeceğim” ifadesine verilen cevapların dağılımı.

	Doğru		Yanlış		Fikri yok		Toplam	
	n	%*	n	%*	n	%*	n	%**
Kahvehane sahipleri	77	85.6	9	10.0	4	4.4	90	32.0
Diğer işletme sahipleri	161	84.7	18	9.5	11	5.8	190	68.0
Toplam	238	85.0	27	9.6	15	5.4	280	100.0

*sadır % **sütun % χ^2 : 0.229 p: 0.892

Tabloda görüldüğü üzere kahvehane sahiplerinin %85.6’sı, ceza ödemek istemediği için müşterilerin sigara içmesine izin vermeyeceğini ifade etmektedir; diğer işletme sahiplerinde bu oran %84.7 olup, aradaki fark istatistiksel olarak anlamlı değildir.

Tablo 4.17: İşletmenin vasfına göre “İşletmede sigara içenler için ayrı bölüm ve havalandırma yapılırsa hava bu bölümde tam temizlenmiş olur, diğer tarafa zararı olmaz” ifadesine verilen cevapların dağılımı.

	Doğru		Yanlış		Fikri yok		Toplam	
	n	%*	n	%*	n	%*	n	%**
Kahvehane sahipleri	71	78.9	16	17.8	3	3.3	90	32.0
Diğer işletme sahipleri	112	58.9	60	31.6	18	9.5	190	68.0
Toplam	183	65.4	76	27.1	21	7.5	280	100.0

*sadır % **sütun % χ^2 : 11.07 p: 0.004

Tabloda görüldüğü üzere kahvehane sahiplerinin %78.9’u, işletmede sigara içenler için ayrı bölüm ve havalandırma yapılırsa havanın bu bölümde tam temizlenmiş olacağını ve diğer tarafa da zararı olmayacağını ifade etmektedir; diğer işletme sahiplerinde bu oran %58.9 olup, aradaki fark istatistiksel olarak anlamlıdır (P<0.05).

Tablo 4.18: İşletmenin vasfına göre “İş yerlerinin sigarasız olması temizlik giderlerini azaltıp, sigaraya bağlı yangınları önleyecektir” ifadesine verilen cevapların dağılımı.

	Doğru		Yanlış		Fikri yok		Toplam	
	n	%*	n	%*	n	%*	n	%**
Kahvehane sahipleri	66	73.3	15	16.7	9	10.0	90	32.0
Diğer İşletme sahipleri	164	86.3	13	6.8	13	6.8	190	68.0
Toplam	230	82.1	28	10.0	22	7.9	280	100.0

*sadır % **sütun % χ^2 : 7.92 p: 0.190

Tabloda görüldüğü üzere diğer işletme sahiplerinin %86.3’ü, yürürlüğe girecek olan yeni yasanın, iş yerlerinde temizlik giderlerini azaltıp, sigaraya bağlı yangınları önleyeceğini ifade etmektedir; kahvehane sahiplerinde bu oran %73.3 olup, aradaki fark istatistiksel olarak anlamlı değildir.

Tablo 4.19: İşletmenin vasfına göre “Bu yasak da, otobüslerdeki yasak nasıl etkili olmuşsa zamanla etkili olacaktır” ifadesine verilen cevapların dağılımı.

	Doğru		Yanlış		Fikri yok		Toplam	
	n	%*	n	%*	n	%*	n	%**
Kahvehane sahipleri	54	60.0	32	35.6	4	4.4	90	32.0
Diğer işletme sahipleri	156	82.1	25	13.2	9	4.7	190	68.0
Toplam	210	75.0	57	20.4	13	4.6	280	100.0

*sadır % **sütun % χ^2 : 19.04 p: 0.000

Tabloda görüldüğü üzere diğer işletme sahiplerinin %82.1’i, yürürlüğe girecek olan yeni yasanın otobüslerdeki yasak nasıl etkili olmuşsa zamanla etkili olacağını ifade etmektedir; kahvehane sahiplerinde bu oran %60 olup, aradaki fark istatistiksel olarak anlamlıdır (P<0.05).

Tablo 4.20: İşletmenin vasfına göre “Bu yasa, uyarı tabelaları ile sınırlı kalacak, yeterli denetim ve ceza uygulanamayacaktır” ifadesine verilen cevapların dağılımı.

	Doğru		Yanlış		Fikri Yok		Toplam	
	n	%*	n	%*	n	%*	n	%**
Kahvehane sahipleri	49	54.4	34	37.8	7	7.8	90	32.0
Diğer işletme sahipleri	78	41.1	79	41.6	33	17.4	190	68.0
Toplam	127	45.4	113	40.4	40	14.3	280	100.0

*sadır % **sütun % χ^2 : 6.56 p: 0.038

Tabloda görüldüğü üzere kahvehane sahiplerinin %54.4’ü, yürürlüğe girecek olan yeni yasanın uyarı tabelaları ile sınırlı kalıp, yeterli denetim ve ceza uygulanamayacağını ifade etmektedir; diğer işletme sahiplerinde bu oran %41.1 olup, aradaki fark istatistiksel olarak anlamlıdır (P<0.05).

5. TARTIŞMA

Araştırmamıza katılan 280 iş yeri sahibinin 64'ü, işlerini tek başına yürütmektedir. Bu işletmeler genel olarak çay ocaklarıdır. Diğer 216 iş yerinde ortanca çalışan sayısı ikidir. Bu durum, Malatya'daki işletmelerin küçük işletmeler ağırlıklı olduğunu göstermektedir.

Bilindiği gibi, yasaya uyumda işletme sahiplerinin içicilik durumu son derece önemli bir belirleyicidir. Bu açıdan bakıldığında işletme sahiplerinin %63'ünün halen içici olması, Türkiye ortalaması olan (erkekler için) %52'den daha yüksektir.⁹ Yaş ortalamasının 40, ortanca içme süresinin 19 yıl olması bu kuşağın 20'lerde tütüne başladığını göstermektedir. Sigara içen işletme sahipleri günde ortanca değer olarak 20 adet sigara içmektedir. Bu miktar Türkiye için de 20'dir. Bu 216 iş yerinin 174'ünde çalışanlar sigara içmekte olup, iş yeri başına ortanca iki kişi sigara içmektedir.

Sigara içen iş yeri sahiplerinin yarısından fazlası (%63) evde sigara içmeyerek pasif içiciliğin zararlarından aile bireylerini korumaktadır. İş yerinde içmeyenlerin oranı ise %7 olup, işletme sahiplerinin evde göstermiş oldukları hassasiyeti, iş yerlerinde göstermedikleri görülmektedir.

Fidan ve arkadaşlarının 2005 yılında Afyon kent merkezindeki kahvehane, kafeterya, lokanta çalışanları ve müşterileri ile yaptığı bir çalışmada iş yeri sahibi ve çalışanlarına evlerinde, sigara içmeyen kişilerin yanında sigara içip içmedikleri sorulmuş; kahvehane grubunun %45.6'sı, lokanta grubunun %61.2'si ve kafeterya grubunun %64.3'ü "evet, içiyorum" cevabını vermiştir. Evde sigara içmeyen kişilerin yanında sigara içenler kafeterya grubundakilerde anlamlı olarak daha yüksek bulunmuştur.¹⁶

Çalışmamızda işletme sahiplerinin kendi beyanlarına göre %4'ü KOAH, %6'sı diabetes mellitus, %4'ü hipertansiyon, %4'ü koroner arter hastalığı, %3.5'i astım hastasıdır. Ortanca yaşın 40 olduğu bir toplulukta daha yüksek oranların belirtilmesi beklenirdi. Çünkü sigara birçok kronik hastalığa yol açmakta veya var olan bu hastalıkları şiddetlendirmektedir. Bunun nedeni kişilerin hastalıklarının farkında olmamaları veya kendilerini hasta olarak ifade etmek istememeleri olabilir.

Çalışmamıza göre, işletme sahiplerinin büyük bir kısmı (%91) yeni yasayı iştmiş olup; işitenlerin %90.5'i yeni yasanın iş yerlerinde sigara kullanımını yasaklayacağını bilmektedir. Bununla beraber iş yerlerinde sigara kullanımının yasaklanacağını bilen işletme sahiplerinin yarısından fazlası (%56) yeni yasanın işletmelerde sigara kullanımını tamamen yasaklayacağını bilmektedir. Sonuç olarak yasayı duyup, ne içerdiğini doğru bilenler, işletme sahiplerinin sadece %46'sıdır (129/280).

İşletme sahiplerinin sadece %19'u yasanın yürürlüğe giriş tarihini ay ve yıl olarak doğru bilmiştir. Yasağı işiten işletme sahiplerinin büyük bir kısmı (%88) yasağa uyulmaması durumunda işletme sahiplerine para cezasının uygulanacağını bilmekteydi. Yasanın ihlali durumunda işletme sahiplerine para cezası uygulanacağını bildiren işletme sahiplerinin %37.5'i para cezasının miktarını, %32'si ceza yazacak makamı doğru olarak bilmiştir. Bu durum, işletme sahiplerinin yeni yasanın adını duymasına karşın içeriğiyle ilgili bilgi düzeylerinin yeterli olmadığını göstermektedir.

İşletme sahiplerinin büyük bir kısmı (%88) “Bu yasak iş yeri sahiplerini ve çalışanlarını da sigaranın zararlarından koruyacaktır” ifadesine doğru derken, yarısından fazlası ise (%55) ”Sigara içmeyenler, içenlerin dumanından sağlık yönünden çok az zarar görür” ifadesine “yanlış” cevabını vermiştir. Bu durum işletme sahiplerinin büyük bir kısmının sigaranın yol açtığı zararlar ve yarısından fazlasının da pasif içiciliğin zararları hakkında bilgi sahibi olduğunu göstermektedir.

İşletme sahiplerinin büyük bir kısmı (%74) yürürlüğe girecek olan yeni yasanın iş yerlerinin müşteri sayısını ve gelirini azaltacağını düşünmekte iken, %48'i ise yasanın daha sonra işletmeye yeni müşteriler kazandıracağını düşünmektedir. Bu durum işletme sahiplerinin yeni yasanın yürürlüğe girmesiyle ilk başta ekonomik yönden ciddi düzeyde zarara uğrayacaklarını düşündüklerini göstermektedir.

Başka ülkelerde de yasak öncesi benzer endişeler başta tütün endüstrisi olmak üzere kimi kesimlerce dile getirilmiştir. Dumansız hava politikalarının restoran, bar ve diğer ikram sektörlerinin gelirlerinde azalma yaratacağı, hatta ikram sektöründe iş yerlerinin kapanacağı, insanların işlerini kaybedeceği iddiaları özellikle tütün endüstrisi tarafından söylenmiştir. Ancak, öncelikle ABD'deki araştırmalar,

sanıldığıının aksine yasakların negatif ekonomik etkisinin olmadığını göstermekteydi. Avrupa’da, halka açık yerlerde sigara içme yasağının ekonomik etkisi üzerinde odaklanmış sınırlı sayıda kaliteli çalışma vardır. Buna rağmen farklı veriler, tütün endüstrisinin yarattığı endişelere rağmen kapalı yer yasaklarının ikram sektöründe hiçbir büyük negatif ekonomik etkisi olmadığını göstermektedir. Scollo ve arkadaşlarının “Sigara yasağı politikalarının ikram sektörüne olan ekonomik etkilerinin değerlendirilmesi” adlı derlemesi 97 çalışmayı incelemektedir. Bu çalışmaların 31’i (%32’si), doğrudan veya dolaylı olarak bir tütün şirketi tarafından finanse edilmiş çalışmaydı. Dört çalışmada, finansman kaynağı belirsizdi ama tütün endüstrisiyle bir bağlantının olduğuna ilişkin güçlü kanıtlar vardı. Diğer 60 çalışma (bağımsız) hükümet, sağlık organizasyonları veya bağımsız piyasa araştırması organizasyonlarının biri tarafından yürütülmüştü. Endüstri sponsorlu çalışmaların metodolojik niteliği, bağımsız çalışmalardan önemli şekilde daha düşüktü. Tütün endüstrisinin desteklediği 31 çalışmadan sadece biri (%3) hakemli dergilerde yayınlanmışken, bağımsız 60 çalışmadan 23’ü (%38) hakemli dergilerde yayınlanmıştı. Tütün endüstrisinin desteklediği çalışmaların hiçbiri veri kalitesi açısından Siegel’in dört kriterini karşılamıyordu. Doğrusu, endüstrinin desteklediği çalışmaların %84’ü (26/31), kriterlerin hiçbirini karşılamamaktaydı. Tütün endüstrisi tarafından desteklenmeyen çalışmaların %35’i (21 çalışma/toplam 60), Siegel’in kriterlerinin hepsini karşılıyordu. Çalışmanın negatif sonuçlarıyla tütün endüstrisinin verdiği destek arasında önemli bir ilişki vardı. Tütün endüstrisinin desteklediği çalışmaların %94’ü (29/31), dumansız politikaların negatif ekonomik bir etkisinin olacağını desteklemekteydi. Buna karşın 60 bağımsız çalışmanın hiçbirinde negatif ekonomik etki bulunmamıştır.¹⁷

İrlanda’da, yasağın yürürlüğe girişinden önce ve yasağın yürürlüğe girişinden bir yıl sonra Dublin’de 38 birahane yapılan bir çalışma, müşteri ve çalışan personel sayısında önemli bir azalma olmadığını göstermektedir; aksine müşteri sayısı %11 artmıştır.¹⁸

ABD’de 1999 yılında altı şehir ve üç eyalette yürütülen bir çalışmada; otelcilik sektörü gelirlerinde dört yerleşim yerinde anlamlı artış olurken, dört yerleşim yerinde ise değişiklik olmadığı görülmüştür. Tütün endüstrisinin yasa öncesi öngörülerini ilginçti. Örneğin New York kenti için yılda 25 milyon turist

geldiği ve 14 milyar dolarlık turizm endüstrisi pazarı olduğu öne sürülerek zararın büyük olacağı ifade edilmiştir. Bu konunun enteresan yanı, tütün sektörü desteğinde yürütülen çalışmaların farklı sonuçlar vermesidir. Örneğin 1996 yılında Kaliforniya’da yürütülen bir çalışmada restoranlarda %46.2’inde satışların düştüğü, sadece %15.5’inde yükseldiği ifade edilmiştir. Glantz ve Smith’in 1994 yılında başlayan çalışmaları, gelirlerde azalmanın olmadığını ortaya koyan ilk bilimsel çalışmalar olarak tarihsel öneme sahiptir.¹⁹

2000 yılında İsveç’te 244 restoran, bar, kafe ve gece kulübü sahibine yönelik olarak yürütülen çalışmada işletmelerin %42.6’sı işlerin değişmeyeceğini söylemişken, %4.9’u daha iyi olacağını ifade etmiştir. Bar ve gece kulüpleri sahipleri arasında işlerinde azalma olacağını söyleyenlerin oranı %69, kafe sahiplerinde %48, restoran sahiplerinde %47’dir.²⁰ Görüldüğü gibi bar ve gece kulüplerinde işlerin azalacağını söyleyenlerin oranı daha yüksektir. Bunun nedeni bu iş yerlerinde müşterilerin sigara kullanımının daha yaygın olması ve daha uzun süre bu iş yerlerinde müşterilerin vakit geçirmesi olabilir.

Fidan ve arkadaşlarının 2005 yılındaki yaptığı çalışmaya göre; iş yeri sahiplerine yeni kanunun müşteri sayısını ve iş yeri gelirlerini nasıl etkileyeceği sorulduğunda, %81.5’i azaltacağını, %18.5’i değiştirmeyeceğini ifade etmiştir. Kahvehane ve kafeterya grubu yeni kanunun müşteri sayısını ve iş yeri gelirlerini azaltacağını düşünürken, lokanta grubunda müşteri sayısının ve iş yeri gelirlerinin değişmeyeceğini düşünenler diğer gruplara göre daha fazla idi. Böyle bir kanun çıkarsa iş yerinde uyulacağını düşünenlerin oranı; iş yeri sahiplerinde %30.8, iş yeri çalışanlarında %39.4, müşterilerde %35.9 idi ve bu fark istatistiksel olarak anlamsızdı.¹⁶

2006 yılında Yeni Zelanda’da bar ve restoranlarda yapılan bir çalışmaya göre bar yöneticilerinde barlarda sigara içmeyi yasaklamaya karşı olumlu tutumu olanların oranı, yasadan önce %44 iken yasadan sonra %60’a çıkmıştır. Aralık 2004’te yürürlüğe giren ve iş yerlerinde sigarayı tamamen yasaklayan yasanın ekonomik etkisi incelendiğinde; bar ve kulüplerin gelirinde 2002 ile kıyaslandığında 2003’te %0.25’lik bir düşüş bulunmuş; 2004’te %0.9 ve 2005’te %0.6 artış olmuştur. Restoran ve kafelerde ise gelirden 2003’te %6, 2004’te %5.7 ve 2005’te ise %9.3 artış olmuştur. Yeni Zelanda bar ve restoran işletmecileri, önceleri yasaya karşı ekonomik

endişelerle olumsuz tutum takınmıştır. Ama daha sonra özellikle akşam yemekleri için sigara içmeyen daha fazla müşterinin gelmeye başladığı belirtilmiştir.²¹

İrlanda'da bar çalışanları üzerinde yapılan çalışmada yasağın olumsuz etki yapacağını düşünenlerin oranı başlangıçta %28.2 iken, bir yıl sonraki izleme anketinde bu oran %25.5'e inmişti. Ancak iki yüzde arasındaki fark istatistiksel olarak önemli değildi.²²

İskoçya'da 26 Mart 2006'dan geçerli olmak üzere iş yerlerinde sigara içilmesi yasaklanmıştır. Hilton ve arkadaşlarının bar çalışanları üzerinde yaptıkları bir çalışmaya göre çalışanların %49'u yasa çıkmadan önce yasakların müşteri kaybına yol açacağını düşünmekteyken, yasadan sonra aynı düşünceye sahip olanların oranı %20'ye inmiştir. Yine yasadan önce yasanın bazı çalışanların işini kaybetmesine yol açacağını düşünenlerin oranı %26 iken yasadan sonra, böyle düşünenlerin oranının %7'ye inmiştir.²³

İtalya'da, yeni politikaların uygulamaya başlamasından sonra yapılan ulusal örneklemlerle bir çalışmada; çalışmaya katılanların %9.6'sı kafeler ve restoranlara daha sık gittiğini ve %7.4'ü daha az gittiği bildirmekteydi. Geriye kalan büyük grup ise aynı sıklıkta gittiğini ifade ediyordu. İrlanda barlarında alkol satışı miktarı, 2001'de zirveye ulaşmış ve Mart 2004'te sigara yasası yürürlüğe girmeden önce %15 düşmüştü. Perakende satışlarında Merkezi İstatistik Ofisi tarafından bildirilen verilere göre, yasağın başladığı Mart ayını izleyen ilk 9 ayda barlarda içki tüketimindeki azalmanın %3.8 gelir kaybı yarattığını ve tüketilen içki miktarının da %5.8 düştüğünü; Eylül ve 2004 Kasım arasında ise hem içki miktarında ve hem de gelirlerde %2.3 artış olduğunu göstermekteydi. Ekonomistlerin ifadesine göre, İrlanda Şarap Tüccarları Federasyonu tarafından satışların %25 düştüğünün iddia edilmesi "tamamen aldatıcı" idi. İtalya'da, 50 restoran üzerinde yapılan bir çalışmada, işletme sahipleri/işletmecilerin düşünceleri değerlendirilmiştir. Buna göre işletme sahiplerinin %24'ü yasanın yürürlüğe girmesinden önce büyük mali kayıplarının olacağını ifade etmekteyken, bir yıl sonra işletmecilerin sadece %7'si büyük mali kayıpları olduğunu ifade ettiler. Ayrıca, işletme sahipleri/işletmecilerin büyük bir kısmı (%88) yasa hakkında pozitif tutum bildirmekte olup; %79'una göre müşterilerin yasaya karşı tutumu olumluydu. İtalya İkram Sektörü Federasyonu, yasağın yürürlüğe girmesinden sonra sadece kumar ve bingo evleri için önemli

ekonomik kayıp olduğunu bildirmekte olup; kaybın kesin miktarı bildirilmemekteydi.¹⁸

Tramacere ve arkadaşlarının 2005, 2006, 2007 ve 2008 yıllarında 15 yaş üstü İtalyan nüfusunu temsil eden toplam 12 245 kişi üzerinde yürütülen dört kamuoyu araştırmasını inceledikleri çalışmaya göre; 2005 yılına göre hafif azalmakla beraber 2008’de İtalyanların %80’inden daha fazlası (Kuzey İtalya’da %90’ından daha fazla) sigara yasağına barlar, kafeler ve restoranlarda uyulduğunu düşünüyordu. Araştırmalar bütün olarak incelendiğinde, İtalyan nüfusunun %75’i iş yerlerinde sigara yasağına uyulduğunu düşünmekteydi. Genelde, İtalyanların yaklaşık olarak %10’u, tütün düzenlemesinin yürürlüğe girmesinden sonra barlar, kafeler ve restoranlara daha sıkça gittiğini belirtmişken, yaklaşık olarak %7’si ise daha öncekinden daha az sıklıkla gittiğini bildirmekteydi.²⁴ En basit hesapla bu durum %3’lük bir müşteri artışını gösteren önemli bir bulguydu.

Çalışmamızda teknik bir soru olan “İşletmede sigara içenler için ayrı bölüm ve havalandırma yapılırsa hava bu bölümde tam temizlenmiş olur; diğer tarafa da zararı olmaz” ifadesine yanlış diyenlerin oranı ise sadece %27’dir. Bu durum, işletme sahiplerinin sigaranın zararlarını önlemede yanlış bir kanı olarak (belki de teknik olarak öyle olacağını sandıklarından) ayrı bölüm ve havalandırma yapmanın yararlı olacağını sandıklarını göstermektedir.

İspanya’da 1 Ocak 2006 tarihi itibarıyla çıkarılan yasa ile konaklama ve eğlence sektöründeki işletmecilere 1. Tamamen dumansız 2. Kısıtlı izin verilen 3. Kısıtlamanın olmadığı işletmeler olma yollarından birini seçmeleri istenmiştir. Fernandez ve arkadaşlarının konuyla ilişkili sektörlerle yaptığı çalışma, üç ayrı döneme ilişkin bulgular içermektedir: a) Yasadan üç ay önceki dönem, b) Nisan-Temmuz 2006 arası dönem ve c) Ekim-Aralık 2006 arası dönem. Yasa öncesinde sigarayı tamamen yasaklamayı tercih eden iş yerlerinde çalışanlarda tükürük kotinin düzeyi izleme döneminde anlamlı derecede düşmüşken diğer iki grupta bir değişiklik olmamıştır. Çalışanların ikinci el tütün dumanına maruziyeti kendi ifadelerine göre değerlendirildiğinde de tam yasağın uygulandığı yerlerde anlamlı olarak düşmüştü. Sigaraya izin verilen bölmelerin olduğu iş yerlerinde ise yasa öncesi günlük tütün maruziyeti 8 saatten, yasa sonrasında 1 saate inmişti. Bir saate inişin nedeni, kısıtlılığın sonuçta faydalı bir düşüşü sağlamasıdır. Ama doğal olarak tam sıfırlanma

da sağlanamamıştır. Sigara yasağını tercih etmeyen iş yerlerinde ise yasa öncesi 8 saat olan tütüne maruziyetin, yasa sonrasında 10 saate çıkması ise ilginçti. Bu çalışmada böylesi bir yasaya sahip olmadıkları için Portekiz ve Andora kontrol bölgesi olarak kullanılmıştı. Bu ülkelerde yasa öncesi dönem (a dönemi) ve izleme dönemlerinde ölçümler arasında fark bulunmamıştır.²⁵ İspanya deneyimi, sınırlı yasağın kapsamlı yasak kadar başarılı olamadığının tipik bir göstergesidir.

Çalışmamızda işletme sahiplerinin yarıya yakını (%45) “Bu yasa, uyarı tabelaları ile sınırlı kalacak, yeterli denetim ve ceza uygulanamayacaktır” ifadesine katılmıştır. Bu durum işletme sahiplerinin bir kısmının yasanın yürürlüğe girmesinden sonra denetim ile ilgili kaygılarının olduğunu göstermektedir. Ayrıca bir kısmının da denetimlerin yetersiz kalması yönünde beklentisi de olabilir. Öte yandan “Bu yasak da, otobüslerdeki yasak nasıl etkili olmuşsa zamanla etkili olacaktır” görüşüne dört kişiden üçünün katılması, ilk zamanlarda sorunlar yaşansa da ilerleyen süreçte yasanın etkinliğinin artacağını düşünüldüğünü göstermektedir. Katılanların %85’i gibi büyük çoğunluğunun “Ceza ödemek istemediğim için müşterilerin sigara içmesine izin vermeyeceğim” biçiminde düşünmesi, para cezasının yasaya uyumda büyük bir önemi olduğunu göstermektedir denilebilir.

Çalışmamızda kahvehane sahiplerinin büyük bir kısmı (%73) halen sigara içmekte iken, diğer işletme sahiplerinde bu oran %58 olup, aradaki fark istatistiksel olarak anlamlıdır. Kahvehane sahiplerinin tamamına yakını (%97) yürürlüğe girecek olan yeni yasanın işletmelerinde müşteri sayısı ve gelirinde azalmaya yol açacağını düşünmektedir; diğer işletme sahiplerinde bu oran %63 olup, aradaki fark istatistiksel olarak anlamlıdır. Diğer işletme sahiplerinin %82’si, yürürlüğe girecek olan yeni yasanın otobüslerdeki yasak nasıl etkili olmuşsa zamanla etkili olacağını düşünmektedir; kahvehane sahiplerinde bu oran %60 olup aradaki fark istatistiksel olarak anlamlıdır. Kahvehane sahiplerinin %54’ü, yürürlüğe girecek olan yeni yasanın uyarı tabelaları ile sınırlı kalıp, yeterli denetim ve ceza uygulanamayacağını düşünmektedir; diğer işletme sahiplerinde bu oran %41 olup, aradaki fark istatistiksel olarak anlamlıdır. Görüldüğü üzere kahvehane sahipleri, diğer işletme sahiplerine göre yeni yasa hakkında birçok konuda olumsuz görüş bildirmiştir. Kahvehane sahiplerinin yeni yasaya karşı olumsuz tutumları kahvehanelerde yeni yasaya uyumu güçleştirebilir.

Avustralya'da 1991 yılında pasif içiciliği önlemekle ilgili yasa, iş yerinde yasağı gönüllülük uygulamasını içerecek şekilde çıkarılmıştır. Yasanın çıkışından bir yıl geçince görülmüştür ki restoranların başlangıçta 1/3'ü dumansız iken bir yıl sonunda 2/3'si dumansız hale gelmiştir. Başka bir ifadeyle her üç iş yerinden biri gönüllü olmamış, sigaralı olmayı sürdürmüştür.²⁶ Bu durum, gönüllülüğe dayalı uygulamaların başarısızlığının başka bir örneği olarak gösterilebilir.

ABD'de bar ve restoran işletmelerinde yasaya uyum yüksek iken, ayaküstü barlarda daha düşüktü. Bu yasanın önemli bir etkisi de; tütün kullanımını kabul edilemez bir sosyal davranış olarak yerleşmesine katkısıdır.²⁷

Kaliforniya eyaletinde 1995 yılında çıkan dumansız iş yeri kanunu ilk ihlalde 100 dolar ceza ile başlayıp bir yıl içerisinde 500 dolara kadar (üçüncü cezada) yükselmektedir. Üç ihlalden daha fazla ihlal durumlarında ceza 70.000 dolara kadar çıkabilmektedir. Temmuz 1997'de yani yasanın yürürlüğe gireceği 1 Ocak 1998'den 6 ay önce yasanın tanıtımına başlanmıştır. Toplam 35.000 bar, restoran ve oyun kulübü sahibine eğitim materyalleri gönderilmiştir. Kaliforniya eyaleti Sağlık Bakanlığı 6 aylık sürede 1111 televizyon radyo ve yazılı tanıtım etkinliği yürütmüştür. American Lung Association (Amerikan Akciğer Birliği), işletmecileri bilgilendirme ve eğitime işlevini yerine getirmiştir. Ayrıca telefon hattı ve web sitesi tasarlanmış ve yasaya uyum düzeyini izlemek amaçlı yıllık anketler düzenlemeye başlamıştır. Anketi cevaplama oranı, izleyen yıllarda %80'lerin altına inmemiştir. Ayrıca Bakanlığın çevre sağlığı bölümünde görevli 130 denetleyici ikişer kişilik 65 ekip halinde iş yerlerini akşam 18.00-22.00 arasında denetlemiştir. 1998-2002 yılları arasında patronların yasaya taraftarlığı ve uyumu bar ve restoranlarda %92.2'den %98.5'e, ayaküstü içki içilen (freestanding) barların patronlarında ise %45.7'den %75.8'e çıkmıştır. Freestanding barlardaki yasaya uyumun başlangıçta düşük olmasının muhtemel bir nedeni, tütün fabrikalarının kampanyalarındaki hedef kitlenin özellikle bunlar olmasıdır. Bu iş yerlerinin yöneticilerinin yarısı başlangıçta işlerinin zarar göreceğini ifade etmiştir. Tütün endüstrisi de kampanyalarında bu konuyu vurgulamış ve işletmelerin mali kaybı olacağını ana tema olarak işlemiştir.²⁸

Repace ve arkadaşları tarafından ABD'nin Boston kentinde sigara içme yasağı öncesi ve sonrası altı barda RSP (solunabilir partikül) ve PPAH (polisiklik aromatik hidrokarbon partikülü) seviyeleri ölçülmüş ve Amerikan Isıtma Soğutma

ve Havalandırma Mühendisleri Birliği ASHRAE (American Society of Heating, Refrigerating and Air-Conditioning Engineers), federal Hava Kalitesi İndeksi AQI (Air Quality Index), Ulusal Atmosfer Hava Kalitesi NAAQS (National Ambient Air Quality Standard) standartlarıyla karşılaştırılmıştır. Yasak öncesi RSP düzeyi ortalama $179 \mu\text{g}/\text{m}^3$ olup; bu düzey yasadaki ortalaması olan $7.7 \mu\text{g}/\text{m}^3$ 'den 23 kat daha yüksekti. Yasak sonrası PPAH ve RSP'de %90-95 azalma görüldü. Burada ilginç olan, sigara yasağı öncesinde, ASHRAE standartlarına göre ayarlanan kişi başına havalandırma oranlarının, karbondioksitin kontrolü için yeterli gelmesine rağmen, bu havalandırma düzeyinin ikinci el tütün dumanı kanserojenleri veya RSP'ü kontrol etmekte başarısız olmasıydı.²⁹

Vardavas ve arkadaşlarının 2006 yılında sigara içilmeyen 49 ikram sektörü işletmesinde yaptıkları çevresel tütün dumanı ölçüm seviyesi, $19 \mu\text{g}/\text{m}^3$ ile $612 \mu\text{g}/\text{m}^3$ aralığındaydı. Ortalama düzey $268 \mu\text{g}/\text{m}^3$ olup; barlar ve kafelerde $271 \mu\text{g}/\text{m}^3$, en yüksek olarak da restoranlarda $298 \mu\text{g}/\text{m}^3$ bulunmuştur. Sigara içilen yerlerle kıyaslandığında çevresel tütün dumanı seviyeleri, sigara içmenin gözlenmediği yerlerde %76 daha aşağıydı ($p < 0.001$). Bu çalışmada belirlenen mekânların çevresel tütün dumanı seviyelerinin, Birleşik Krallık'taki ikram yerlerinin sigara içilen bölümleriyle benzer bulunmuş olması ilginçti. Yunanistan'da sigara içilmeyen yerlerde duman seviyesi İrlanda'daki seviyeden %89, ABD'deki seviyeden %91-%96 daha yüksekti.³⁰

Eadie ve arkadaşlarının sigara yasasının ilk 12 ayında İskoçya barlarında yasaya uyumu inceledikleri niteliksel çalışmada 10 bar sahibi, 16 bar çalışanı ve 44 müşteri ile görüşülmüştür. Buna göre uyumda farklılıklar olup, yoksul halka hizmet veren barlarda ve merkezden uzak yerlerde ihlaller daha fazla meydana gelmekteydi. Barların altısında, sürekli gelen müşterilerin ve personelin, barların giriş yerlerinde ya da kilitli yerlerinde sigara içtiği gözlemlendi. Yasağı kuvvetlendiren ana faktör soruşturma korkusuydu. Bir diğer önemli faktör de işletme sahiplerinin ve yöneticilerin yasağa karşı olan olumlu ya da olumsuz tutumuydu. Bu çalışmada bazı barlarda yasaktan sonra lobide ya da giriş bölümlerinde sigara içmeye devam edilmiştir. Bazı barlarda da eski ve devamlı müşterilere esnek davranılmıştır. Bazı barlarda lavabo ve tuvaletlerde içimin önüne geçmek için sesli duman dedektörleri de kullanılmıştır. Bar sahiplerinin ekonomik olarak desteklenmesi, eğitilmesi, yasaya

uyanlara ödül verilmesi ve daha önceden barlara gelmeyen yeni müşterileri çekmek için farklı atraksiyonlar yapılması önerilmiştir.³¹

2004 Mart'ında İrlanda Avrupa'nın ilk kapsamlı sigara yasağını getiren ülkesi oldu. Bunu aynı yıl Norveç ve Malta ile izleyen yılda İtalya ve İsveç izledi. İtalya, Malta ve İsveç havalandırmalı özel odalara izin vermekteydi. İtalya'da bu bölmelerde hava kalitesi standartlarının sağlanması pahalı oluşu nedeniyle örneğin Kuzey İtalya'da konaklama sektörü iş yerlerinin %1'den azında ancak böyle bölmeler yapılabilirdi. İskoçya'da 2006'da, İngiltere, Fransa ve Estonya'da 2007'de ilgili yasalar çıktı. 2005-2008 arasındaki çalışmaların derlendiği bir araştırmaya göre İtalya'da bar ve restoranların %90'ında, küçük iş yerlerinin ise %70'inde yasaya uyum vardı. İtalya'da 1641 iş yeri sahibi üzerine yürütülen bir çalışmaya göre işletmecilerin %92'si müşterilerin yasağa uyduğunu ifade etmekte iken, sadece %11'i müşterileri sigara içmeme konusunda uyardığını ifade etmişti. İtalya'da bu iş yerlerinde yapılan 6000 denetimin sadece 100'ünde yasanın ihlal edildiği görülmüştü. İrlanda'da yasadan 6 ay sonra yapılan bir durum değerlendirmesinde 26627 denetimde yasaya uyum %94 gibi yüksek bir oran bulunmuştu. İrlanda'da ücretsiz telefon hattına yapılan ilk 6 aylık 2555 müracaatın 1524'ü ilk ayda iken şikâyetler Eylül 2004'te 145'e inmişti. İrlanda'da halkın yasağa taraftarlığı yasadan önce %59.5 iken yasadan sonra %76.8'e çıkmıştı. Özellikle sigara içenlerde yasağa destek; yasadan önce %39.4 iken, yasadan sonra %66.7'ye çıkmıştı. Ancak yasadan önce yasanın işleri azaltacağını düşünenlerin oranı %51 iken yasadan sonra %62.7'ye çıkmıştı. İrlandalı tiryakilerin iş yerlerindeki yasağa destekleri yasadan önce %43 iken, yasadan sonra %67'ye çıkmıştı. Bu oran restoranlar için %45'ten %77'ye ve barlar için %13'ten %46'ya çıkış şeklinde idi. İtalya'da da yasadan sonra yapılan bir çalışmada erişkin nüfusun %90.4'ü umuma açık yerlerde (kafe ve restoranlar) yasayı desteklemekteydi.¹⁸

İrlanda'da, Dublin'de yasaktan önce ve sonra yapılan bir çalışmada, 42 birahane partikül madde konsantrasyonları 2.5 µm veya daha küçük (PM_{2.5}) ölçüldü; ayrıca 26 birahane benzen konsantrasyonları ölçüldü. Sonuçlara göre birahanelerde benzen konsantrasyonunda %80.2 azalma ve PM_{2.5}'de %83'lük bir azalma görülmekteydi.¹⁸

İki İskoç şehrindeki 41 birahane PM_{2.5} düzeyleri yasak öncesi ortalama 246 µg/m³ iken yasanın yürürlüğe girmesinden iki ay sonra ortalama 20 µg/m³'e indi. Doğrusu, PM_{2.5} konsantrasyonu yasak sonrası birahanelerin çoğunda, dış ortam hava PM_{2.5} ile karşılaştırılabilir derecede azalmıştı.¹⁸

Farklı İskoç şehri ve kırsal bölgelerdeki 72 bardaki çalışanlar üzerinde yürütülen bir çalışmaya göre, yasanın uygulanmasından önce, son yedi günün içinde ikinci el tütün dumanına maruz kalma süresi 28.5 saat iken yasanın uygulanmasından bir yıl sonra 0.83 saate düştüğü bildirilmiştir. Ayrıca, içici olmayanların tükürük kotinin düzeylerinde %89 azalma gözlemlendi.¹⁸

İskoçya'daki sigara yasasının yürürlüğe girmesi ile sigara içmeyen ev halkından içici olmayanlarda, kotinin konsantrasyonu geometrik ortalaması 0.35 ng/ml'den 0.18 ng/ml'ye (%49 azalma) kadar düştü. Evinde içici bulunan ancak kendisi içici olmayanlardaki kotinin konsantrasyonlarındaki %16'lık düşüş istatistiksel yönden anlamlı değildi. Halka açık yerlerde (birahaneler, diğer iş yerleri ve toplu taşıma) ikinci el tütün dumanına maruziyette azalma bildirilmesine karşın evler ve arabalarda maruziyette azalma gözlenmedi; ancak arttığına dair bir kanıt da yoktu.¹⁸

İskoçya'daki sigara yasası, özellikle evde daha düşük dozda tütüne maruz kalan çocuklar arasında ikinci el tütün dumanına maruziyeti azalttı. İskoçya'da, sigara içmeyen çocukların ortalama tükürük kotinin konsantrasyonu geometrik ortalaması 0.36 ng/ml'den sigara yasasının uygulanmasından sonra 0.22 ng/ml'ye (%39 azalma) düştü. Evde sigara içen ebeveyni olan çocuklarda kotinin konsantrasyonu 0.57'den yasadan sonra 0.37'ye (%44 azalma) inmişken evde sigara içen ebeveyni olmayan çocuklarda kotinin konsantrasyonu 0.14'ten 0.07'ye (%51 azalma) inmiştir. Çocukların kendi evlerinde ya da arabalarında ikinci el tütün dumanına maruziyette biraz değişiklik görüldüğü bildirildi, fakat diğer insanların evlerinde maruziyette önemsiz bir azalma olduğu bildirildi. Çocuklar için yasadan sonra toplu taşıma araçlarında, restoranlarda ve kafelerde daha düşük maruziyet bildirilmekteydi.¹⁸

İtalya'nın Roma kentinde 40 ikram sektörü işletmesinde yapılan bir çalışma, sigara yasağının uygulanmasıyla kapalı yerlerdeki küçük partiküllere maruziyetin önemli derecede azaldığını göstermekteydi. Buna göre ortalama partikül

konsantrasyonu 119.3 $\mu\text{g}/\text{m}^3$ 'ten 43.3 $\mu\text{g}/\text{m}^3$ 'e inmiştir. Aynı zamanda içici olmayan çalışanların idrar kotinin düzeyleri de yasadan sonra yasa öncesi duruma göre anlamlı derecede düşmüştü.¹⁸

İtalya'da sigara içme yasağından önce ve sonra çevresel nikotin konsantrasyonlarının -PM_{2.5} konsantrasyonlarının- ölçüldüğü bir çalışmaya göre Floransa'da dört birahane ve üç diskotekte, Milan'da iki birahane ve iki restoranda ve Trieste'de altı barda çevresel nikotin konsantrasyonlarındaki azalma %70-97 arasında değişmekteydi.¹⁸

Norveç'te gıda sektörü çalışanlarında yürütülen bir araştırmada yasaktan önce ve yasaktan dört ay sonra yapılan değerlendirmelerde, iş yerinde sigara içiciliği %6.2 azalmış; sigara içen çalışanların çalışma saatleri içerisindeki günlük tükettikleri sigara adedi de 1.63 adet azalmıştı. İtalya'da 1641 ikram sektörü patronunun %15'i yasadan sonra sigarayı bırakmış, %61'i de daha az sigara içmeye başladığını ifade etmiştir. Yine İtalya'da 15 yaş üstü kişilerde sigara içme prevalansı 2004 yılında %26.2'den 2006 yılında %24.3'e inmiştir. İrlanda da ulusal örneklemlerle bir çalışmada içicilerin %46'sı yasanın onları bırakmaya yönelteceğini ifade etmiştir. Yasadan sonra sigarayı bırakan İrlandalıların %80'i yasanın sigarayı bırakmalarına yardımcı olduğunu ifade etmişlerdir.¹⁸

Lopez ve arkadaşları Mart 2004'ten Mart 2005'e kadar sekiz Avrupa ülkesinde on şehirde 167 diskotek, bar, restoran veya kafeteryada 504 ölçüm yaparak hava nikotinine bakmışlardır. Bunların içinde en yüksek konsantrasyon diskotek ve barlarda olup, en düşük konsantrasyon restoran ve kafeteryalardaydı. Sonuç olarak 504 örneğin % 97.4'ünde havada nikotin vardı. Bunlardan en ilginç, İrlanda'daki iş yerlerinden alınan 52 örnekten 16'sında yasak olmasına rağmen nikotin bulunmasıydı.³²

6. SONUÇ ve ÖNERİLER

Çalışmamızda işletme sahiplerinin ifadeleri değerlendirildiğinde şu sonuçlara varılmıştır:

- İşletme sahiplerinin büyük bir kısmı yeni tütün yasasının adını duymasına karşın yasanın içeriğiyle ilgili yeterli bilgiye sahip değildir.
- İşletme sahiplerinin büyük bir kısmı tütün kullanımının ve yarıdan fazlası ise pasif içiciliğin zararları hakkında bilgi sahibidir.
- Başta kahvehane sahipleri olmak üzere işletme sahiplerinin büyük bir kısmı yeni yasanın işletmelerinde müşteri ve gelir kaybına neden olacağını ifade etmektedir.
- İşletme sahiplerinin yarıya yakını denetim ve cezaların yeterli bir şekilde uygulanmayacağını düşünmektedir. Buna rağmen yasanın kısa vadede istenilen düzeyde uygulanamayacağını düşünmekle birlikte uzun vadede etkinlik kazanabileceğini ifade etmeleri iyimser bir bakış açısını göstermektedir.
- Özellikle kahvehane sahipleri, diğer işletme sahiplerine göre birçok konuda olumsuz tutum bildirmiştir.

Diğer ülkelerde yapılan çalışmalar değerlendirildiğinde;

- Kapsamlı sigara yasağının uygulandığı bütün ülkelerde dumansız ortam uygulamasının benimsendiği, kolay ve etkili bir yöntem olduğu ve iş yerleri gelirleri bakımından herhangi olumsuz etki yapmadığı gözlenmiştir.
- Kapsamlı sigara yasağı sonrası işletmelerde yapılan ölçümlerde partikül madde, nikotin ve çevresel tütün dumanı konsantrasyonları yasak öncesine göre düşmüştür.
- Yasanın gönüllü uyum ya da kısıtlı izin verilen şekilde çıkartıldığı ülkelerde başarı istenilen düzeyde sağlanamamıştır.

Diğer ülkelerde yasa yürürlüğe girmeden önce yapılan çalışmalara baktığımızda; işletme sahibi ve çalışanları, işletmelerinde ekonomik yönden kayıplarının olacağını ifade etmiştir. Yasa yürürlüğe girdikten sonra işletmelerin vergi gider kayıtları incelendiğinde durumun böyle olmadığı ve vergi düzeylerinde anlamlı bir düşüş olmadığı görülmüştür. Türkiye’de ise kahvehaneler götürü usulde

vergi vermektedir. Bu durum yasa yürürlüğe girdikten sonra işletme gelirlerindeki azalma veya artışın kahvehaneler açısından değerlendirmesini zorlaştırmaktadır. Ayrıca yapılan bu çalışmaların Avrupa ülkeleri kaynaklı olmasından dolayı yeni yasanın sosyoekonomik, kültürel ve politik yönlerden farklı olan ülkemizde yaratacağı sorunları öngörmek güçtür.

Türkiye’de 1996 yılında çıkarılan Tütün Mamullerinin Zararlarının Önlenmesine Dair Kanun’un işletmelerdeki etkilerini saptamaya yönelik bir çalışmaya da rastlanmamıştır. Bu nedenle eski yasaya uyumdan yola çıkarak yeni yasanın olası etkilerini değerlendirmekte güçleşmektedir.

Bu durum karşısında yasanın uygulanabilirliğini artırmaya yönelik olarak yapılması gerekenler şöyle sıralanabilir:

- İşletme sahiplerine tütün kullanımının ve pasif içiciliğin zararları konusunda eğitim vermek,
- Denetim ve ceza uygulamasını objektif kriterler çerçevesinde yürütmek ve uygulamada sürekliliği sağlamak,
- İşletmelerde sigara içilip içilmediğini tespit etmek amacıyla sesli duman dedektörleri yerleştirmek,
- Trafik müfettişleri gibi tebdil-i kıyafet müfettişlik uygulamasını denemek ve başarılı olursa sürdürmek,
- Şikâyet, ihbar ve bilgilenme için ücretsiz telefon hattı kurmak,
- Yasanın uygulamasının sonuçlarını değerlendirip gerekirse kahvehaneler ve çay ocakları için mali destek sağlamak,
- Kamu binalarındaki sigara içme yasağının ciddiyetle takibini yaparak -başta devlet olarak kararlı davranıldığı- mesajını topluma vermek.

KAYNAKLAR

1. World Health Organization. (2007). The European Tobacco Control Report 2007. Denmark: World Health Organization Regional Office for Europe. Erişim: 21 Ocak 2009, <http://www.euro.who.int/Document/E89842.pdf>
2. Tütün Mamullerinin Zararlarının Önlenmesine Dair Kanun. (1996). T.C. Resmi Gazete, 22829, 26 Kasım 1996.
3. Tütün Mamullerinin Zararlarının Önlenmesine Dair Kanunda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun. (2008). T.C. Resmi Gazete, 26761, 19 Ocak 2008.
4. Galeone, D., Laurendi, G., Vasselli, S., Spizzichino, L., D'Argenio, P., Greco, D. (2006). Preliminary effects of Italy's ban on smoking in enclosed public places. *Tobacco Control*, 15(2), 143.
5. Gorini, G., Chellini, E., Galeone, D. (2007). What happened in Italy? A brief summary of studies conducted in Italy to evaluate the impact of the smoking ban. *Annals of Oncology*, 18(10), 1620-1622.
6. Borland, R., Yong, H.H., Siahpush, M., Hyland, A., Campbell, S., Hastings, G., Cummings, K.M., Fong, G.T. (2006). Support for and reported compliance with smoke-free restaurants and bars by smokers in four countries: findings from the International Tobacco Control (ITC) Four Country Survey. *Tobacco Control*, 15(Suppl III), iii34-iii41.
7. World Health Organization. (2009). Tobacco. Erişim:19 Ocak 2009, <http://www.who.int/topics/tobacco/en/>
8. World Health Organization. (2009). Tobacco key facts. Erişim:19 Ocak 2009, <http://www.who.int/topics/tobacco/facts/en/index.html>
9. World Health Organization. (2008). WHO Report on the Global Tobacco Epidemic, 2008-The MPOWER package. Geneva: World Health Organization. Erişim: 24 Ocak 2009, http://www.who.int/tobacco/mpower/mpower_report_full_2008.pdf
10. World Health Organization. (2007). Protection from exposure to second-hand tobacco smoke. Policy recommendations. France: World Health Organization. Erişim: 21 Ocak 2009,

http://www.who.int/tobacco/resources/publications/wntd/2007/who_protection_exposure_final_25June2007.pdf

11. World Health Organization. (2009). 10 facts about tobacco and second-hand smoke. Erişim: 19 Ocak 2009, http://www.who.int/features/factfiles/tobacco/tobacco_facts/en/index7.html
12. Bilir, N., Aslan, D. (2005). Dünyada, Türkiye’de ve Hacettepe’de T t n Kontrolü alışmaları. Hacettepe Tıp Dergisi, 36, 75-79.
13. World Health Organization. (2006). Legislating for smoke-free workplaces. Denmark: World Health Organization Regional Office for Europe. Erişim: 21 Ocak 2009, <http://www.euro.who.int/Document/E88864.pdf>
14. Galán, I., Mata, N., Estrada, C., Díez-Ga n, L., Velázquez, L., Zorrilla, B., Gandarillas, A., Ortiz, H. (2007). Impact of the "Tobacco control law" on exposure to environmental tobacco smoke in Spain. BMC Public Health, 7:224.
15. Bilir, N., Yıldız, A.N. (2008). alışma Hayatı ve Sigara (Sigarasız İř Yerleri) (s.7-15). Ankara: Klasmat Matbaacılık.
16. Fidan, F., Sezer, M.,  nl , M., Kara, Z. (2005). Kahvehane, kafeterya, lokanta alışanları ve m şterilerinin sigara ile ilgili bilgi ve tutumları. T berk loz Toraks, 53(4), 362-370.
17. Scollo, M., Lal, A., Hyland, A., Glantz, S. (2003). Review of the quality of studies on the economic effects of smoke-free policies on the hospitality industry. Tobacco Control, 12(1), 13-20.
18. Lotrean, L.M. (2008). Effects of comprehensive smoke-free legislation in Europe. Salud Publica Mex, 50 suppl 3:S292-S298.
19. Glantz, S.A., Charlesworth, A. (1999). Tourism and hotel revenues before and after passage of smoke-free restaurant ordinances. JAMA, 281(20), 1911-1918.
20. Hammar, H. (2004). Restaurant owner perceptions of the effects of a smoking ban. Health Policy, 70(2), 243-254.
21. Thomson, G., Wilson, N. (2006). One year of smokefree bars and restaurants in New Zealand: impacts and responses. BMC Public Health, 6:64.

22. Pursell, L., Allwright, S., O'Donovan, D., Paul, G., Kelly, A., Mullally, B.J., D'Eath, M. (2007). Before and after study of bar workers' perceptions of the impact of smoke-free workplace legislation in the Republic of Ireland. *BMC Public Health*, 7:131.
23. Hilton, S., Semple, S., Miller, B.G., MacCalman, L., Peticrew, M., Dempsey, S., Naji, A., Ayres, J.G. (2007). Expectations and changing attitudes of bar workers before and after the implementation of smoke-free legislation in Scotland. *BMC Public Health*, 7:206.
24. Tramacere, I., Gallus, S., Fernandez, E., Zuccaro, P., Colombo, P., La Vecchia, C. (2009). Medium-term effects of the Italian smoke-free legislation: findings from 4 annual population based surveys. *J Epidemiol Community Health*, yayına kabul. Erişim: 04 Nisan 2009, <http://jech.bmj.com/cgi/rapidpdf/jech.2008.084426v1>
25. Fernández, E., Fu, M., Pascual, J.A., López, M.J., Pérez-Ríos, M., Schiaffino, A., Martínez-Sánchez, J.M., Ariza, C., Saltó, E., Nebot, M.; and the Spanish Smoking Law Evaluation Group. (2009). Impact of the Spanish smoking law on exposure to second-hand smoke and respiratory health in hospitality workers: a cohort study. *PLoS ONE*, 4(1), e4244.
26. Jones, K., Wakefield, M., Turnbull, D.A. (1999). Attitudes and experiences of restaurateurs regarding smoking bans in Adelaide, South Australia. *Tobacco Control*, 8(1), 62-66.
27. Magzamen, S., Glantz, S.A. (2001). The new battleground: California's experience with smoke-free bars. *Am J Public Health*, 91(2), 245-252.
28. Weber, M.D., Bagwell, D.A., Fielding, J.E., Glantz, S.A. (2003). Long term compliance with California's Smoke-Free Workplace Law among bars and restaurants in Los Angeles County. *Tobacco Control*, 12(3), 269-273.
29. Repace, J.L., Hyde, J.N., Brugge, D. (2006). Air pollution in Boston bars before and after a smoking ban. *BMC Public Health*, 6:266.
30. Vardavas, C.I., Kondilis, B., Travers, M.J., Petsetaki, E., Tountas, Y., Kafatos, A.G. (2007). Environmental tobacco smoke in hospitality venues in Greece. *BMC Public Health*, 7:302.

31. Eadie, D., Heim, D., Macaskill, S., Ross, A., Hastings, G., Davies, J. (2008). A qualitative analysis of compliance with smoke-free legislation in community bars in Scotland: implications for public health. *Addiction*, 103(6), 1019-1026.
32. Lopez, M.J., Nebot, M., Albertini, M., Birkui, P., Centrich, F., Chudzikova, M., Georgouli, M., Gorini, G., Moshammer, H., Mulcahy, M., Pilali, M., Serrahima, E., Tutka, P., Fernandez, E. (2008). Secondhand smoke exposure in hospitality venues in Europe. *Environmental Health Perspectives*, 116(11), 1469-1472.

EKLER

EK. 1: Anket Formu

EK. 1**Malatya Kent Merkezindeki Kahvehane, Lokanta ve Pastane Sahiplerinin Yeni Tütün Yasası Hakkındaki Bilgi ve Tutumları Anketi**

Aşağıdaki anket formu, görüşlerinizi ve tavsiyelerinizi değerlendirmek ve yetkililere iletmek için hazırlanmıştır. Lütfen samimi olarak görüşlerinizi yazınız. Adınızı ve soyadınızı belirtmeyebilirsiniz. Uygun cevap şıkkının önündeki kutucuğu (x) işaretiyle belirtiniz.

Prof. Dr. Metin Fikret GENÇ & Hasan Hüseyin ÇAM
İnönü Üniversitesi Tıp Fakültesi, Halk Sağlığı Anabilim Dalı

1. Adınız ve Soyadınız: [.....]
2. Yaşınız: [.....]
3. Cinsiyetiniz: 1.Erkek 2.Kadın
4. Eğitim durumunuz: 1.Okuryazar 3.İlkokul 5.Lise
değil 4.Ortaokul 6.Üniversite
2.Okuryazar
5. İşletmenizin vasfı: 1.Kahvehane 4.Nargile 6.Birahane
2.Çay Ocağı Salonu 7.Lokanta
3.Kafeterya 5.Pastane 8.İçkili Lokanta
6. İşletmenizde siz hariç çalışan sayısı: [.....]
7. Siz hariç işletmenizde çalışanların kaçını halen sigara içiyor? [.....]
8. İşletmede bizzat bulunuyor musunuz?
 1.Evet 2.Hayır 3.Günde [.....] saat
9. Kronik nefes darlığınız var mı?
 1.Evet 2.Hayır 3.Bilmiyorum
10. Koroner kalp hastalığınız var mı?
 1.Evet 2.Hayır 3.Bilmiyorum
11. Yüksek tansiyonunuz var mı?
 1.Evet 2.Hayır 3.Bilmiyorum
12. Şeker hastalığınız var mı?
 1.Evet 2.Hayır 3.Bilmiyorum
13. Astım hastalığınız var mı?
 1.Evet 2.Hayır 3.Bilmiyorum

14. Sigara içiyor musunuz?
 1.Evet [.....] yıldır, günde [.....] adet içiyorum. 2.Hayır hiç içmedim.
 3.İçtim, bıraktım.
15. Sigara içen bir kişi iseniz; evde sigara içmeyen kişilerin yanında sigara içer misiniz?
 1.Evet 2.Hayır 3.Bazen
16. Sigara içen bir kişi iseniz; iş yerinizin içinde sigara içiyor musunuz?
 1.Evet 2.Hayır 3.Bazen
17. Tütün Ürünlerinin Zararlarının Önlenmesi ve Kontrolü Hakkındaki Kanunu daha önce hiç işittiniz mi?
 1.Evet
 2.Hayır (Cevap hayır ise yasa ile ilgili açıklama yapıp arka sayfaya geçiniz.)
18. Cevabınız evet ise kanun iş yerinizde sigara içmeyi yasaklıyor mu, yasaklamıyor mu?
 1.Yasaklıyor 2.Yasaklamıyor 3.Fikrim yok
19. Yasakladığınızı düşünüyorsanız bu yasak ne tür bir yasaktır?
 1. İçenler için ayrı kapalı bölme yapılmasını öngörüyor.
 2. İş yerinde sigara içilmesini tamamen yasaklıyor.
 3. Fikrim yok
20. Kanuna göre; lokantalar ile kahvehane, kafeterya, birahane gibi eğlence hizmeti verilen işletmelerde yasakların uygulanmasına başlanması için öngörülen herhangi bir süre var mıdır, yok mudur?
 1.Vardır [..... /..... /.....] tarihinde yasak yürürlüğe girecektir.
 2.Yoktur, yasak başlamıştır. 3.Fikrim yok
21. Kanuna göre yasağa uymamanın cezası var mıdır, yok mudur?
 1.Vardır 2.Yoktur 3.Fikrim yok
22. Eğer cezası varsa; işletme sahibine verilecek para cezası ne kadardır?
[.....]
23. Eğer cezası varsa; işletme sahibine cezayı yazacak makam neresidir?
[.....]

Aşağıdaki cümlelere ilişkin görüşlerinizi (x) işaretiyle kutucuğa işaretleyiniz.

	Doğru	Yanlış	Fikrim yok
24. Bu yasak iş yeri sahiplerini ve çalışanlarını da sigaranın zararlarından koruyacaktır.	☐	☐	☐
25. Kahvehaneye gelenler zaten içicidir, zararlarını da biliyorlar.	☐	☐	☐
26. Sigara içmeyenler, içenlerin dumanından sağlık yönünden çok az zarar görür.	☐	☐	☐
27. Bu yasa işletmemin müşteri sayısını ve gelirini azaltacaktır.	☐	☐	☐
28. Bu yasa bize daha sonra, sigara kullanmayan yeni müşteriler kazandıracaktır.	☐	☐	☐
29. Ceza ödemek istemediğim için müşterilerin sigara içmesine izin vermeyeceğim.	☐	☐	☐
30. İşletmede sigara içenler için ayrı bölüm ve havalandırma yapılırsa hava bu bölümde tam temizlenmiş olur, diğer tarafa da zararı olmaz.	☐	☐	☐
31. İş yerlerinin sigarasız olması temizlik giderlerini azaltıp, sigaraya bağlı yangınları önleyecektir.	☐	☐	☐
32. Bu yasak da, otobüslerdeki yasak nasıl etkili olmuşsa zamanla etkili olacaktır.	☐	☐	☐
33. Bu yasa, uyarı tabelaları ile sınırlı kalacak, yeterli denetim ve ceza uygulanamayacaktır.	☐	☐	☐

Yasa hakkındaki diğer görüşleriniz:

.....

.....

.....

İlginize teşekkür ederiz.

ÖZGEÇMİŞ

04.10.1980 tarihinde Malatya’da doğdu. Kocaeli Üniversitesi Sağlık Yüksekokulu Sağlık Memurluğu lisans eğitimini 2004 yılında tamamlayarak mezun oldu. 2007-2008 öğretim yılında İnönü Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Halk Sağlığı Anabilim Dalında yüksek lisans eğitimine başladı. Temmuz 2000 – Ekim 2007 tarihleri arasında Kocaeli Üniversitesi Araştırma ve Uygulama Hastanesi’nde memur olarak görev yaptı. Kasım 2007’den beri İnönü Üniversitesi Turgut Özal Tıp Merkezi’nde memur olarak görev yapmaktadır. İngilizce bilmektedir. Evlidir.